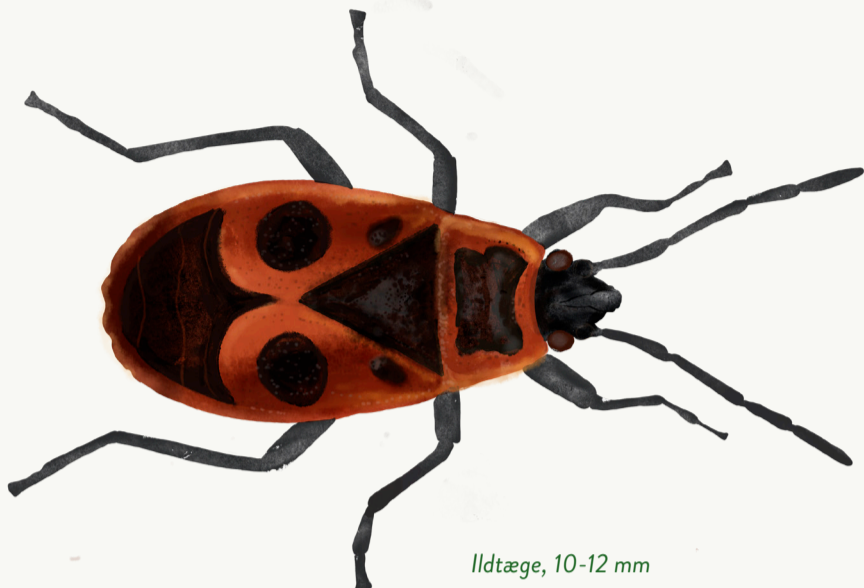

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

ILDTÆGE OG SMÅBLADET LIND

Ildtæge, 10-12 mm

ILDTÆGE

(*Pyrrhocoris apterus*)

Ildtægen lever på lysåbne områder, ofte på kulturprægede steder som kirkegårde, parker og i haver i nærheden af lindetræer, stokroser og katost. De lever af plantesaft og ses ofte mange sammen. Navnet hentyder både på latin og dansk til dens orangerøde farve. De fleste ildtæger kan ikke flyve, men der findes enkelte langvingede eksemplarer som kan.

KENDETEGN

- Hanner og hunner er ens, dog er hunnen lidt større.
- De voksne er røde med sorte tegninger. Hovedet, rygskjold, antenner og ben er sorte. Forbrystet er rødt med en firkantet sort plet.
- Ildtægen har fire nymfestadier (udviklingen mellem æg og voksen), før de bliver voksne. Alle fire nymfestadier er forskellige, men farverne er ens. Voksne og nymfer optræder samtidigt.

FORVEKSLING:

Kan forveksles med den sjældne soldatertæge og den almindelige rød kanttæge. Deres mønstre er forskellige.

SMÅBLADET LIND

(*Tilia cordata*)

Småbladet lind er et træ, der kan blive op til 30 meter højt. Det trives godt på lerholdig og fugtig jord. Barken på stammen er glat, rødbrun og bliver mere furet med alderen. Bladene er hjerteformede og savtakkede. De er glatte og grønne på oversiden og mere grågrønne på undersiden. Blomsterne er hvidgule og små. Frugten er en lille nød, der ikke kan spises. Der sidder tre-fire sammen på stilke med et lille blad, der virker som vinge, så de spredes lettere med vinden.

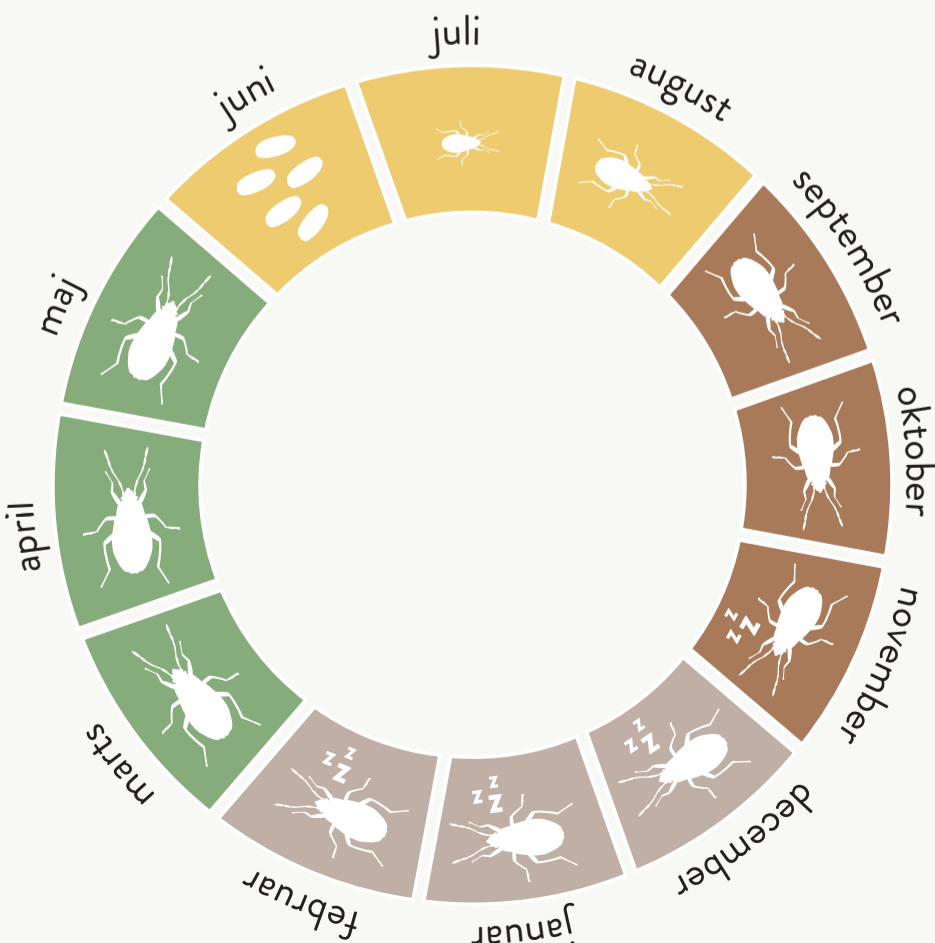
- Lindetræer kan blive over 300 år.
- De springer ud i april/maj.
- De blomstrer i juli. De har en sød duft, der tiltrækker insekter. Insekterne suger nektar af blomsten, får pollen på kroppen, flyver til næste blomst og bestøver derved de næste blomster.
- I efteråret er frugterne modne og bladet tørt nok til, at de kan spredes med vinden.

Lindeblad

Et ildtægelev

1. De voksne ildtæger overvintrer i skjul og kommer frem i slutningen af marts til start april.
2. I maj og juni foregår parringen, som kan vare i flere dage. Ved parringen vender ildtægernes hoveder væk fra hinanden.
3. Efter parringen lægger hunnen æg på planter. Æggene hænger fast på planten med en klistret masse. De voksne dør.
4. Når æggene klækkes, kommer nymfer ud.
5. Nymferne klækker fra sidst i juni og gennemgår fem hudskiftende stadier frem til august.
6. Ved sidste hudskifte bliver de til voksne individer.
7. De voksne ildtæger er aktive, indtil det bliver for koldt sidst i oktober, hvor de går i dvale.

Småbladet lind kan købes på planteskolen og egner sig til store haver og parker.

Ildtæger er meget udbredt i Sydøstdanmark.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

HVIDBRYSTET JORDBI OG HVID-PIL

Hvidbrystet jordbi trives på piletræer på sandede jorde.

Piletræer som hvidpil og gråpil kan købes på planteskoler.

Jordbi, længde 13-15 mm

HVIDBRYSTET JORDBI

(*Andrena vaga*)

Hvidbrystet jordbi har gråhvide hår på forbrystet, deraf navnet. Den lever udelukkende af pollen fra forskellige arter af pil. Bienen findes i sandede jorde over hele landet, hvor den lever alene, men der kan tit være flere bier tæt på hinanden.

KENDETEGN

- De voksne bier er 13-15 mm. Hanner og hunner ligner hinanden, der er dog lidt forskel:
- **Han:** Slankere end hunnen og dens behåring er lysere.
- **Hun:** Behåringen er mere gråbrun end hannens gråhvide.

FORVEKSLING

Kan ske med sorthvid jordbi, men hunbienen har et mørkt bånd på tværs af behåringen på forbrystet. Hannerne af sorthvid jordbi har mørkere ben.

HVIDPIL

(*Salix alba*)

Hvidpil kan blive op til 25 m høj. Den vokser i fugtige områder langs søer, åer og på enge. Kronen er bred og uregelmæssig og barken er gulgrøn med lysebrune korkporer, der bliver grå og furet med alderen. Bladene er aflange og spidse med en takket rand. Bladene har en tæt behåring på undersiden. Blomsterne sidder tæt sammen, i det man kalder rakler. På piletræer kender vi dem som gæslinger.

LIVSCYKLUS

- Hvidpilen er enten hankønnet eller hunkønnet.
- Blomstringen finder sted i det tidlige forår.
- Det er de hankønnede rakler, vi kender som gæslinger. De hunkønnede er mere kompakte og uden det dunede udseende.
- Pilen bestøves af insekter.
- Bladene springer ud i maj.
- I løbet af sommeren dannes frugterne i hunblomsterne. Frugterne er små kapsler med mange frø i.

hanrakle

Kvist af hvidpil med hunrakle

Et hvidbrystet jordbi-liv

1. Den voksne bi er aktiv fra marts til maj. Den er mest aktiv i april, hvor pilen blomstrer.
2. Først ses hannen, der dør efter parringen i april.
3. Hunnen bygger reder med flere gange med redceller (rum). Der lægges ét æg i hver af de 10 rum. Reden bygges i 25-60 cm dybde.
4. I slutningen af foråret er larverne færdigudviklede. Herefter spinder de en kokon (et hylster) til at forpuppe sig i inde i deres celle.
5. Forpupningen sker midt på sommeren, hvorefter de overvintrer som voksne i reden indtil næste forår.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

CITRONSOMMERFUGL OG TØRST

Citronsummerfugl, han, vingefang 55-64 mm

CITRONSOMMERFUGL

(*Gonepteryx rhamni*)

Citronsummerfuglen er flot gul på oversiden hos hannen, deraf det danske navn. Den har orange pletter på vingerne. Den findes steder med halvskygge, hvor der er mange blomster og buske som tørst og vrietorn. Den er en god flyver og kommer langt omkring.

KENDETEGN

- Hanner og hunner ligner hinanden. Deres vingefang er 55-64 mm. Vingeformen er seglformet og med en vinkelret spids på forvingen. På bagsiden er de grønlige.
- **Hunnen** er mere lyst gulgrøn end hannen, som er citrongul.
- **Larve:** Er blågrøn som de blade, den bevæger sig på. Den har hvide striber på siden, og bliver op til 30 mm.
- **Æg:** Ligner en lille bleggryn hvedekerne og sidder på undersiden af blade og bladstængler.

FORVEKSLING

- De voksne hunner kan forveksles med andre »hvidvingede« sommerfugle. Larven ligner andre sommerfuglelarver. Den kan kendes på de hvide striber på siden.

TØRST

(*Frangula alnus*)

Tørst er en busk, der kan blive op til fem meter høj, men er ofte ikke højere end to meter. Busken har en tydelig hovedstamme og er omvendt krukkeformet. Den vokser helst i surbundsjord. Den kan forveksles med buskene vrietorn og almindelig hæg.

De grågrønne blade har 7-9 par bladnerver. I hjørnerne mellem stænglen og bladene sidder de små gulgrønne blomster. Fra blomsterne udvikles frugterne, der ligner små kirsebær. I begyndelsen er frugterne grønne, men skifter farve til røde og sortviolette, når de modnes. Barken er giftig at spise og har været brugt medicinsk som afførings- og brækmiddel.

LIVSCYKLUS

- Busken har løvspring i maj
- Blomstrer i juni til august, når den nye generation af citronsummerfugle kommer på vingerne, så de kan bestøve dem.
- Frugterne modnes i august til september, hvor de spises af spurvefugle og dermed spredes.

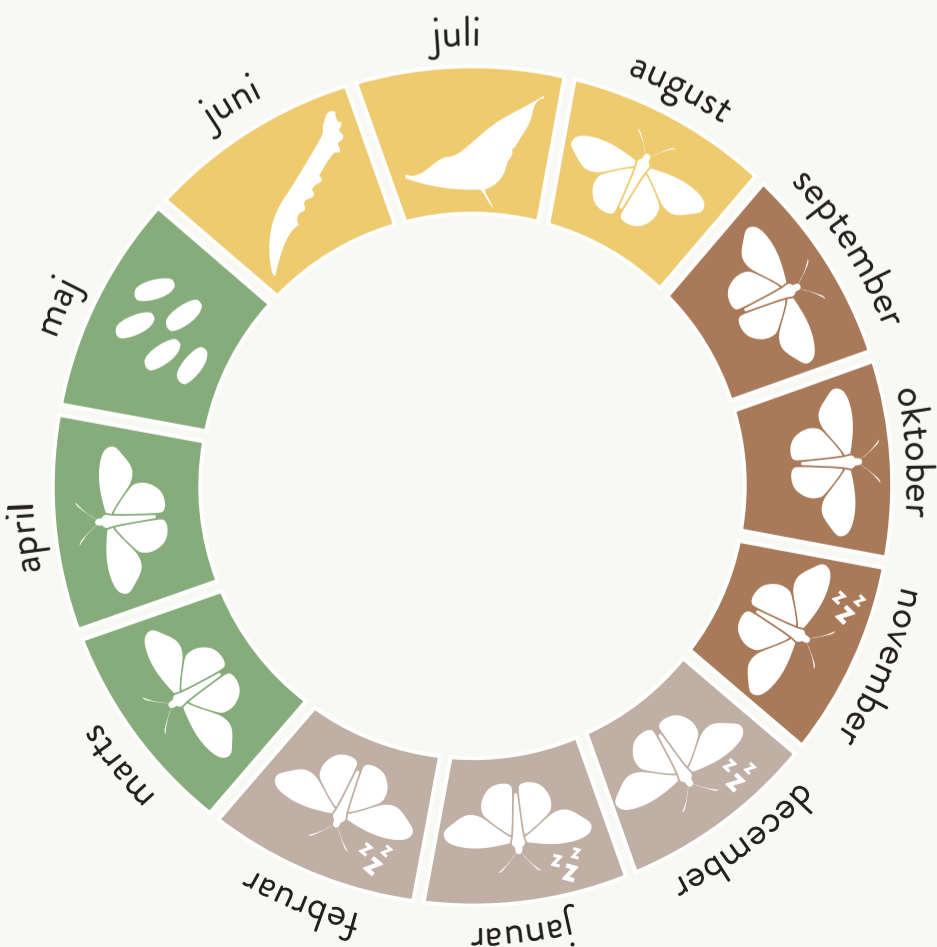
Kvist og bær af tørst

Tørst og citronsummerfugle hører til de arter, du let kan invitere ind i din have.

Busken tørst kan købes på planteskolen og trives især på surbundsjord.

Et citronsummerfugleliv

1. De voksne sommerfugle er flyveklar allerede fra starten af marts.
2. I maj parrer de sig og lægger æg. I løbet af juni dør de.
3. Æggene er bleggrynne og sidder enkeltvis på bladundersiden af fx tørst.
4. Larven er blågrøn og lever af bladene, hvor de gnaver ovale huller.
5. I maj og juni spiser larven sig stor og forpupper sig.
6. Puppen er grøngul til vissengul og sidder fast med stærk spindetråd på bladstængler.
7. Den nye generation kommer på vingerne i juli og flyver frem til oktober.
8. De overvintrer på et mørkt og vindstille sted fra oktober til marts.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

AURORA OG LØGKARSE

Aurora, han,
vingefang 37-47 mm

AURORA

(*Anthocharis cardamines*)

Aurora er en sommerfugl, der er let at finde. Hannen kendes på sine orangerøde vingspidser. Aurora er opkaldt efter gudinden for morgenrøden i den romerske mytologi. De kan virke nervøse og opholder sig kun kortvarigt ved hver plante. Den findes ofte ved skovbryn og fugtige enge, hvor der er mange blomster som løgkarse og judaspenge.

KENDETEGN

- **Voksne:** 37-47 mm og har en hvid underside med mosgrønne pletter. På oversiden har de en mørk plet midt på hver forvinge.
- **Han:** Tydelige orange vingspidser.
- **Hun:** Mørk på vingspidsen i stedet for orange.
- **Larve:** Nyklækket er den lys orange, senere bliver den lysegrøn med sorte prikker på hvid baggrund.
- **Æg:** Ovale eller flaskeformede æg, hvidlige til orange med riller.

FORVEKSLING

Hos de voksne kan hunnen forveksles med andre »hvidvingede« sommerfugle, som fx kålsommerfugl.

LØGKARSE

(*Alliaria petiolata*)

Løgkarse har en opret vækst og bliver mellem 30 og 100 cm høj. De hjerteformede blade er friskgrønne og lugter af løg, hvis du nulrer dem. Blomsterne er hvide og har fire korsstillede blade. Blomsterne sidder i klaser for enden af stilken. Deres frø sidder i en særlig kapsel, kaldet en skulpe. Planten smager af løg og hvidløg og kan bruges som krydderurt i små mængder. Kan være giftig ved indtag i store mængder.

LIVSCYKLUS

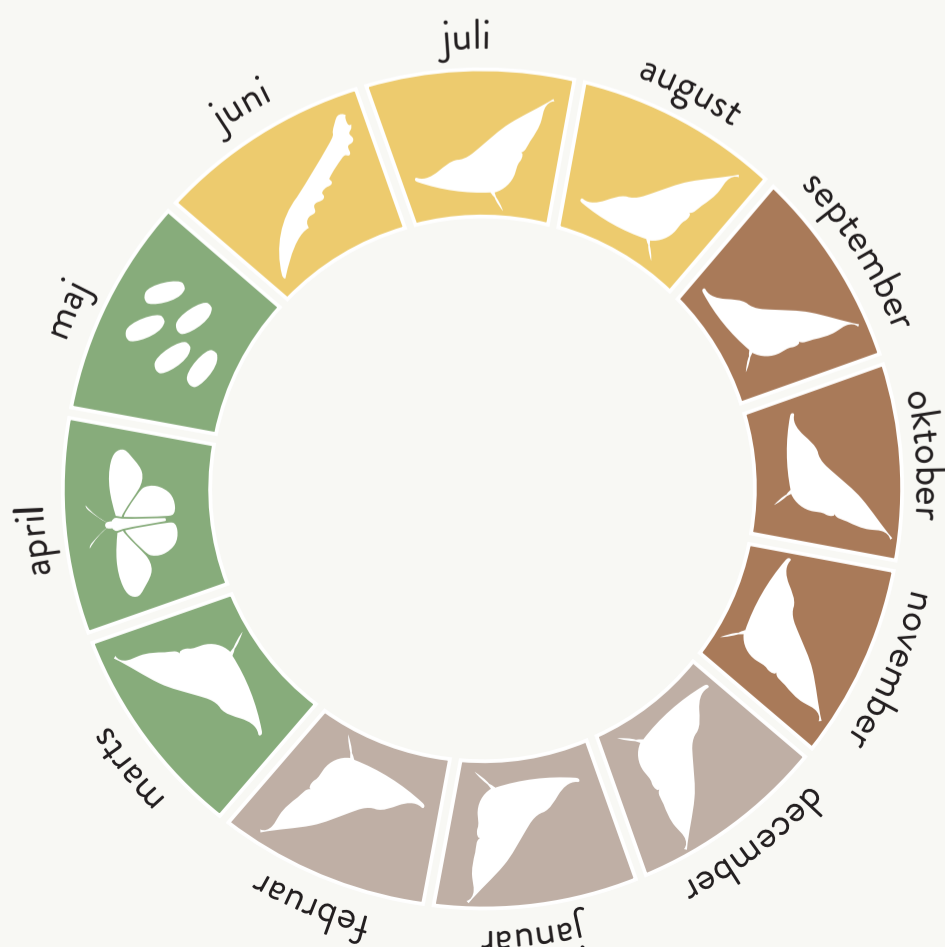
- Løgkarse er en toårig urt, der starter som et frø.
- Frøene spredes fra de modne skulper (bælge) i sensommeren.
- Frøet spirer om efteråret.
- Første sommer danner den en lav plante med en krans af blade, der overvintrer til næste forår.
- Andet forår i marts begynder væksten igen.
- Den blomstrer i maj og juni med små hvide korsblomster.
- I juni dannes der frø i skulperne.
- I august er de modne og klar til at blive spredt.

Løgkarse og Aurora hører sammen, fordi larven lever på planten.

Du kan samle frø af løgkarse i naturen og sprede frøene i haven.

Løgkarse

Et aurora-liv

1. De voksne sommerfugle kommer frem i april måned.
2. Parring foregår i april til juni, hvorefter hunnen lægger æggene.
3. Ægget lægges enkeltvis i toppen af planter med mange blomster, da larven ellers vil sulte.
4. Ægget klækkes efter ca. 5-6 dage.
5. Larverne lever primært af plantens blomster og frøskulper (bælge).
6. Larven skifter ham flere gange og skifter farve fra lys orange til lysegrøn. Når larven er udvokset efter 2-3 uger, forpupper den sig.
7. Puppen overvintrer på døde plantestængler og klækkes næste forår omkring april.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

BLÅ OLIEBILLE OG VORTEROD

Oliebille, hun,
længde op til 38 mm

BLÅ OLIEBILLE

(*Meloe violaceus*)

Blå oliebilie er blandt Danmarks største biller på næsten 40 mm. Den kravler på jorden og kan ikke flyve. Billen dukker op om foråret på solrige dage, hvor den spiser blade af planter med gule blomster fx vorterod og mælkebøtter. Navnet oliebilie henviser til den olieagtige væske som billearten udskiller. Det lugter dårligt og er giftigt, hvis du spiser det. Væsken er ildelugtende og virker afskrækkende på billens fjender. Den er desuden giftig, hvis du spiser den, og kan give sår på huden, hvis du får den på huden.

KENDETEGN

- **Han:** Er mellem 11 og 30 mm. Dens bagkrop er ikke så lang som hunnens, og antennerne på hovedet har et knæk.
- **Hun:** Har en ekstra stor og fed blåskinnende bagkrop. Hunnen bliver op til 38 mm lang. Bagkroppen bliver stor, når hun er klar til at lægge æg. Hendes antenner er lige.
- **Larve:** Ændrer sig med alderen og ser meget forskellige ud.

FORVEKSLING

Blå oliebilie og sort oliebilie kan nemt forveksles, men blå oliebilie har et indhak i forbrystet, som ikke findes hos sort oliebilie.

Blå oliebilielelarve vandrer op i blomster af vorterod, hvor den hæfter sig på de blomstersøgende bier.

I bi-reden fungerer den som klepto-parasit, der »stjæler« bi-larvernes bibrod.

VORTEROD

(*Ranunculus ficaria*)

Almindelig vorterod er 5-20 cm høj. Planten er udbredt i Danmark. Blomsten er skinnende og smørgul. Den har 7-12 kronblade. Stængelen er opret og grenet. Bladene er let hjerteformede, blanke og grønne.

Rødderne er »vortede«. I vorterne oplagrer planten næring.

LIVSCYKLUS

- Vorterod er en flerårig urt, der vokser i haver, løvskov, krat og ved vandløb.
- Jorden skal være fed, fugtig og næringsrig.
- Blomstrer fra sidst i februar til midten af maj. De drejer sig efter solens varme.
- Den kan sprede sig via rods kud, dvs. jordstængler, der spirer, men også via frø og ynglekopper på bladene.

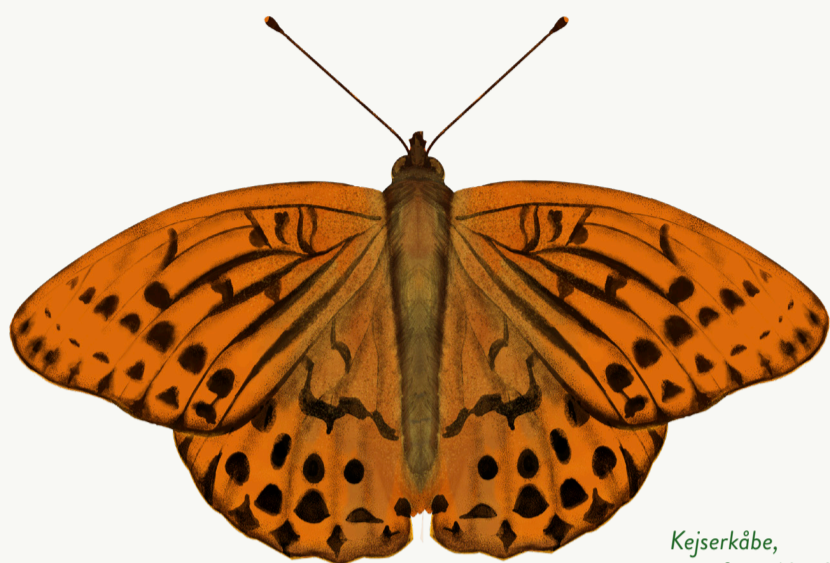
Vorterod

Et oliebilie-liv

1. Den voksne bilie ses fra marts til sidst i juni.
2. Parring foregår i april og maj.
3. Hunnen lægger op til 40.000 æg, ca. 1.000 pr. gang i hulrum under jorden.
4. Æggene klækkes i april. Først ligner de små, sorte tordenfluer (kaldet trianguliner) på 2-2,5 mm.
5. Triangulinlarverne sætter sig i lave blomster som vorterod.
6. Den venter på, at en bi kommer og kan tage den med hjem til bi-reden.
7. Larven æder biens æg og »bibrodet«, der består af pollen og honning.
8. Så ændrer den udseende mod at ligne en løbebilielelarve. I juni og juli bliver den stor (flere cm lang) og fed og ligner en torbistlarve, inden den forpupper sig i efteråret.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

KEJSERKÅBE OG KRAT-VIOL

Kejserkåbe,
vingefang 48-70 mm

KEJSERKÅBE

(*Argynnis paphia*)

Kejserkåbe er en stor okkerfarvet dagsommerfugl med sorte tegninger på oversiden. Sommerfuglen findes ofte i skove eller i nærheden af skove. Den flyver højt og suger saft eller honningdug fra bladlus på ask, elm og egetræer.

Larverne er afhængige af violblade, og æggene lægges i mosfurer på træer.

KENDETEGN

- **Hun:** Vingefang på 50-70 mm. Oversiden er okkerfarvet og undersiden grønlig med sølvagtige (perlemor) striber.
- **Han:** Lidt mindre end hunnen på 48-65 mm. Ligner hunnen. Oversiden har tydelige sorte striber på forvingen.
- **Larve:** Har fem larvestadier, der starter som lysbrun og senere bliver sort med lyse striber.

FORVEKSLING

De er større end andre perlemors-sommerfugle, og i hvile kan hannen nemt kendes på de sorte striber.

KRAT-VIOL

(*Viola riviniana*)

Krat-viol er en flerårig urt, der kan blive 5-15 cm høj. Den tilhører slægten *Viola*, hvor der i Danmark er 20 arter. De kan blande sig med hinanden og dermed danne hybrider. Derfor kan det være vanskeligt at bestemme, præcist hvilken violart, du har fundet. Bladene er hjerteformede, og blomsten er hvid til blåviolet. Den kan spises og pynter fint på kager og salater.

LIVSCYKLUS

Flerårig urt.

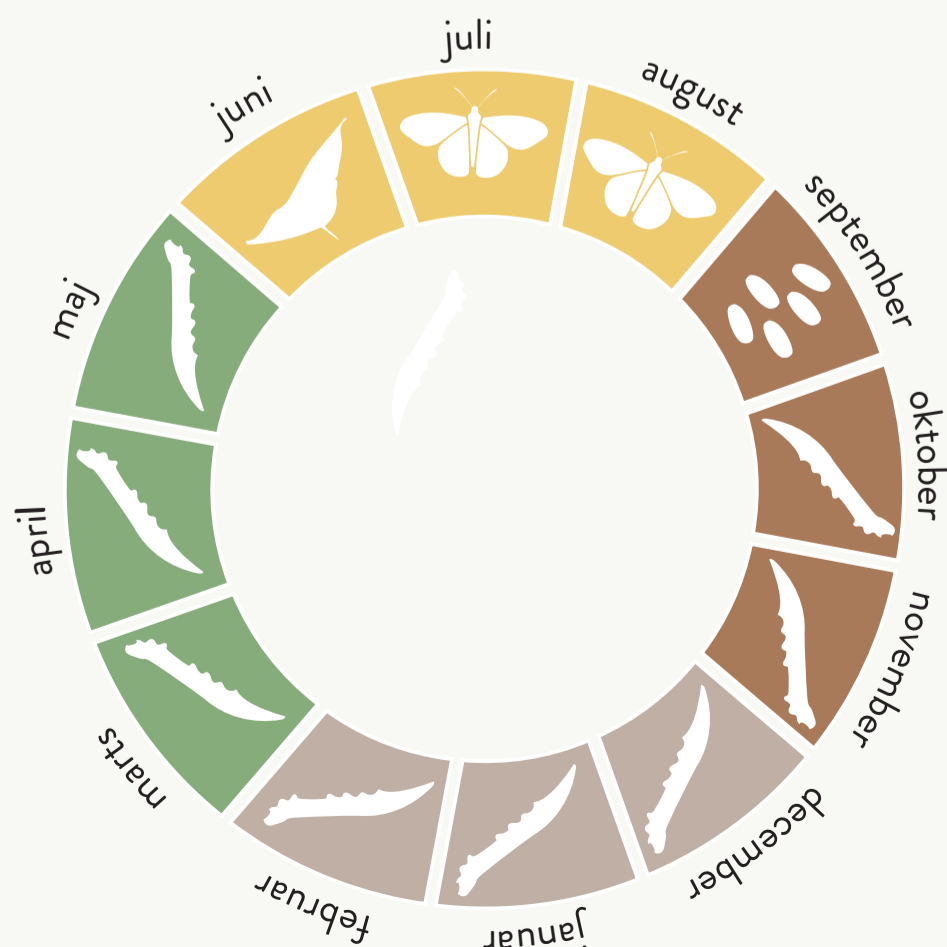
- Første år ses kun de hjerteformede blade.
- På andet-året ses blomster fra slut marts til juni.
- De bestøves af insekter.
- Frøet spredes ved hjælp af myrer, og på den måde kommer de væk fra moderplanten.

Kratviol

Kejserkåbe og kratviol hører til de arter, du let kan invitere ind i din have.

Du kan samle frø af kratviol i naturen og sprede frøene i haven.

Et kejserkåbe-liv

1. De voksne sommerfugle flyver fra sidst juni til først i september, hvorefter de dør.
2. Hannen afgiver duftstoffer til hunnen, hvorefter de flyver højt op i trækronerne og parrer sig.
3. Hunnen lægger æg i mosklædte fuger oppe i træerne.
4. Ægget klækker efter et par uger.
5. Larven spiser æggeskallen og spinder en kokon (et hylster), den kan overvintre i.
6. Om foråret kommer larven frem og kravler ned i skovbunden, hvor den spiser violblade.
7. I skovbunden gennemgår den sine fem larvestadier fra sidst i maj til midt i juni.
8. Puppestadiet varer i 2-3 uger, og den voksne sommerfugl er herefter klar til at flyve.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

KNOPURTMURERBI OG KNOPURT

Knopurtmurerbi.
længde ca. 10 mm

KNOPURTMURERBI

(*Osmia niveata*)

Knopurtmurerbi er en meget sjælden bi. Den findes på Møn og Nyord. Bienen er slank og ca. 10 mm lang. På dansk er den opkaldt efter planten knopurt, som bienen samler det meste af sit pollen fra. Derfor lever bienen ofte ved skovbryn og på enge, hvor der er mange blomster fra kurvblomstfamilien, fx knopurt. Hunnen bygger rede i råddent træværk eller visne stængler fra urter. Bienen hører til bugsamler-bierne, som er en familie af bier, der lever enkeltvis. Der findes 48 forskellige arter i denne familie i Danmark.

KENDETEGN

- **Han:** Sort grundfarve med metalglans. Behåringen på hovedet og bugen er tæt, gullig ofte rødbrun. På forkroppen er der færre hår.
- **Hun:** Ligner hannen. Metalglansen er ikke så tydelig. Pollenbukserne er store på bagerste benpar.

FORVEKSLING

Ligner andre bugsamlerbier, blandt andet kurvmurerbieren, *Osmia leaiana*, der også samler pollen fra kurvblomster og har samme størrelse. Den vil dog typisk have tydeligere rødlig behåring på toppen af forkroppen, men farven kan være slidt eller falmet med alderen.

ALMINDELIG KNOPURT

(*Centaurea jacea*)

Almindelig knopurt hører til kurvblomstfamilien. Urten bliver op til 70 cm høj. Bladene er grågrønne og lancetformede, de nederste har stilk. Stænglen er furet og behåret.

Kurvene sidder enkeltvis på stænglerne og ligner en knop, inden den springer ud. Blomsterne i kurven er lilla.

Urten trives bedst på lysåbne steder. Derfor ses de tit i vejkanter og på enge, hvor mange planter vokser samme sted. Den er kendt for sin evne til at tiltrække sommerfugle.

LIVSCYKLUS

Flerårig urt.

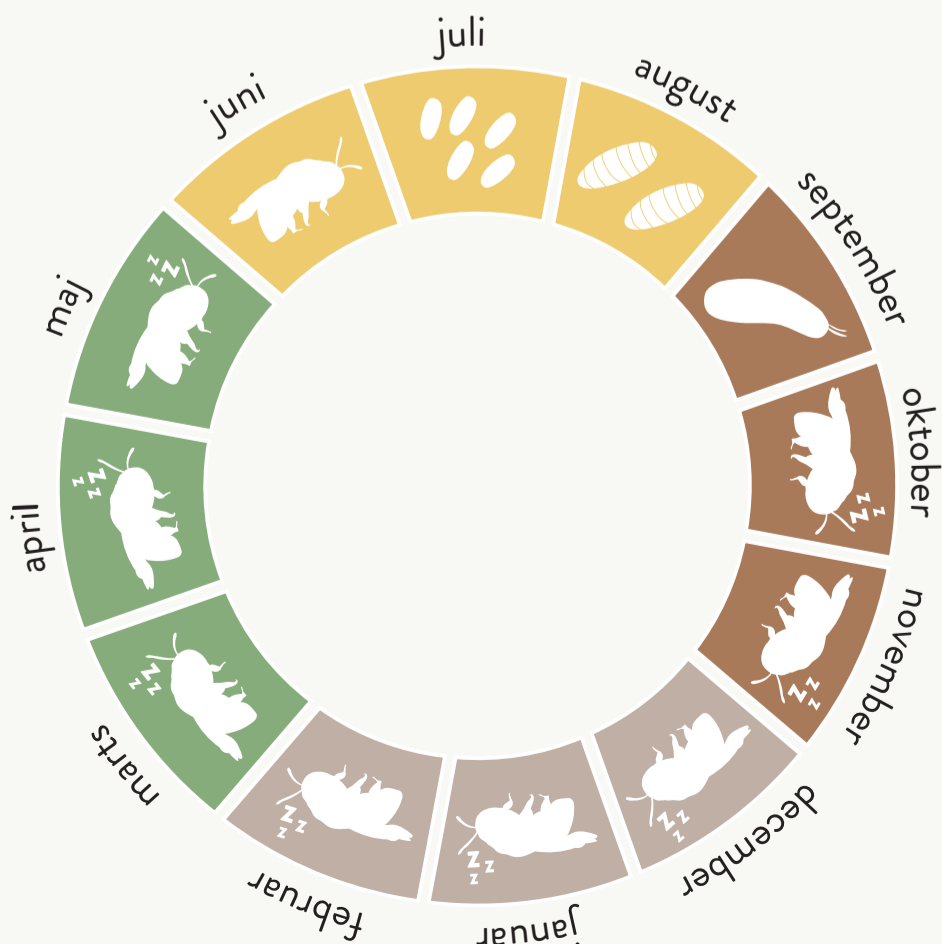
- Blomstrer fra juli til september.
- Bestøves af insekter.
- Den står som vissen plante med nødden på det meste af vinteren indtil en kraftig vind river nødden af, og slynger den afsted. Dette sker ofte sidst på vinteren.

Knopurt

Bor du på Møn eller Nyord, kan du invitere knopurtmurerbieren ind i din have.

Du kan samle frø af knopurt i naturen og sprede frøene i din have.

Et knopurtmurerbi-liv

1. Den voksne bi er på vingerne i juni og juli samtidig med, at knopurt blomstrer.
2. Hunnen tygger plantemateriale sammen til at bygge små rum, gerne i eksisterende hulrum som gamle billegange.
3. Æggene lægges i de små rum.
4. Larven udvikler sig og spiser af dens madpakke (bibrødet) af blomsterstøv og honning.
5. Larven forpupper sig i en kokon (som er en slags hylster) sidst på sommeren og forvandles til en bi.
6. Den overvintrer i reden som voksen til næste forår.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

LANGHORNSBI OG KÆLLINGETAND

Langhornsbi, han,
længde 10-13 mm

LANGHORNS BI

(*Eucera longicornis*)

Langhornsbi er en større pelset bi på 10-13 mm. Især hannen har meget lange følehorn. Den er særlig knyttet til pollen fra ærteblomstfamilien som almindelig kællingetand og rødkløver. Bienen lever alene og bygger rede på bare jordpletter.

Det latinske navn betyder noget i retning af »langhornet hornbi«.

KENDETEGN

- **Han:** Hannen har sorte følehorn, der er lige så lange som resten af kroppen. Hele kroppen er svagt sortglinsende og behåringen hvidgrå til rødgul.
- **Hun:** Hunnens følehorn er meget kortere end hannens. Bagkroppen fremstår stribet med bånd af hvide hår.

FORVEKSLING

Hunnen kan forveksles med andre pelsede bier, hvis den ses i luften. Hannen kan på grund af de lange følehorn ikke forveksles med andre arter i Danmark.

ALMINDELIG KÆLLINGETAND

(*Lotus corniculatus*)

Almindelig kællingetand er en gul ærteblomst, som kan blive op til 40 cm høj og 40 cm bred. Stængelen er let kantet, hård og fyldt med marv. Blomsterne sidder i en skærm med 4-7 blomster, der er overvejende gule og spids til rund i formen.

Som andre ærteblomster har den frø i en ærtebælg. Bladene ligner dem, du ser på en trekløver med et par ekstra blade på hovedstilken.

Den kan forveksles med sump-kællingetand, smalbladet kællingetand og kantbælg. Planten er ikke spiselig.

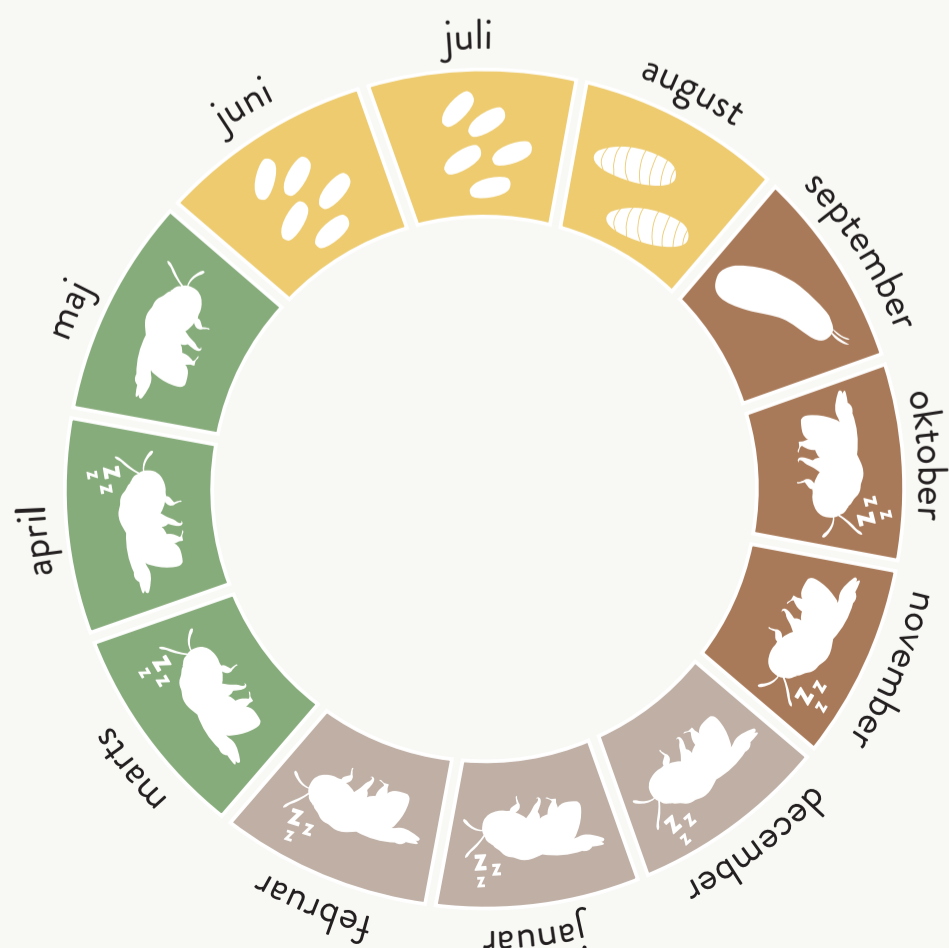
LIVSCYKLUS

Flerårig urt.

- Almindelig kællingetand er en flerårig urt, der kan blomstre første år.
- Arten blomstrer fra sidst i maj til først i september.
- De mørke frø ligger i bælg. Når den er moden, ruller den sig i en spiralform.
- Frøene spredes af vinden ved slyngespredning.

Kællingetand

Et langhornsbi-liv

1. Den overvintrende bi kommer frem sidst i maj til starten af juni. Hannerne dukker op en uges tid før hunnerne.
2. Når hunnerne kommer frem, starter en aggressiv parringskamp.
3. De parrede hunner begynder på redebygningen ved at grave en lodret gang i jorden. I nogle tilfælde helt ned til 80 cm dybde. I hver rede bygges 2-3 rum, hvor æggene lægges. Herefter dør hunnerne.
4. Æggene klækker, og larverne bliver færdigudviklede i løbet af sommeren. De spinder en kokon (der er en slags hylster) i hver deres rum.
5. Forpupningen sker under jorden i sensommeren, hvorefter de overvintre i reden som voksne.

Langhornsbi og kællingetand hører til de arter, du kan invitere ind i din have.

Du kan samle frø af kællingetand i naturen og sprede frøene i haven.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

LILLE HVEPSEBUK OG VORTEBIRK

Hvepsebuk,
længde 8-14 mm

LILLE HVEPSEBUK

(*Clytus arietis*)

Lille hvepsebuk er en mellemstor bille på 8-14 mm. Det danske navn henviser til artens lighed med en gedehams. Den latinske betegnelse »arietis« kommer af »aries«, som betyder gedebuk. Denne bille hører nemlig til træbukkefamilien, som alle har lange følehorn.

Billen lever på blomstrende skærmplanter som skvalderkål. Larven er knyttet til løvtræer.

KENDETEGN

- De voksne dyr har en sort grundfarve. Der er gule markeringer på dækvingerne og kroppen, så den ligner en gedehams.
- Følehornene er sorte med rødbrune led. Benene er rødbrune med sorte lår.
- Æg og larver ses normalt ikke, fordi de lever under barken på nyligt væltede træer.

FORVEKSLING

De kan ligne andre arter af hvepsebukke og gedehams.

VORTEBIRK

(*Betula pendula*)

Vortebirk er et løvfældende træ, der kan blive op til 30 meter højt. Det kendes på den hvide bark. Det har fået navn efter de grålige »vorter« på de unge skud. Den ligner meget dunbirk.

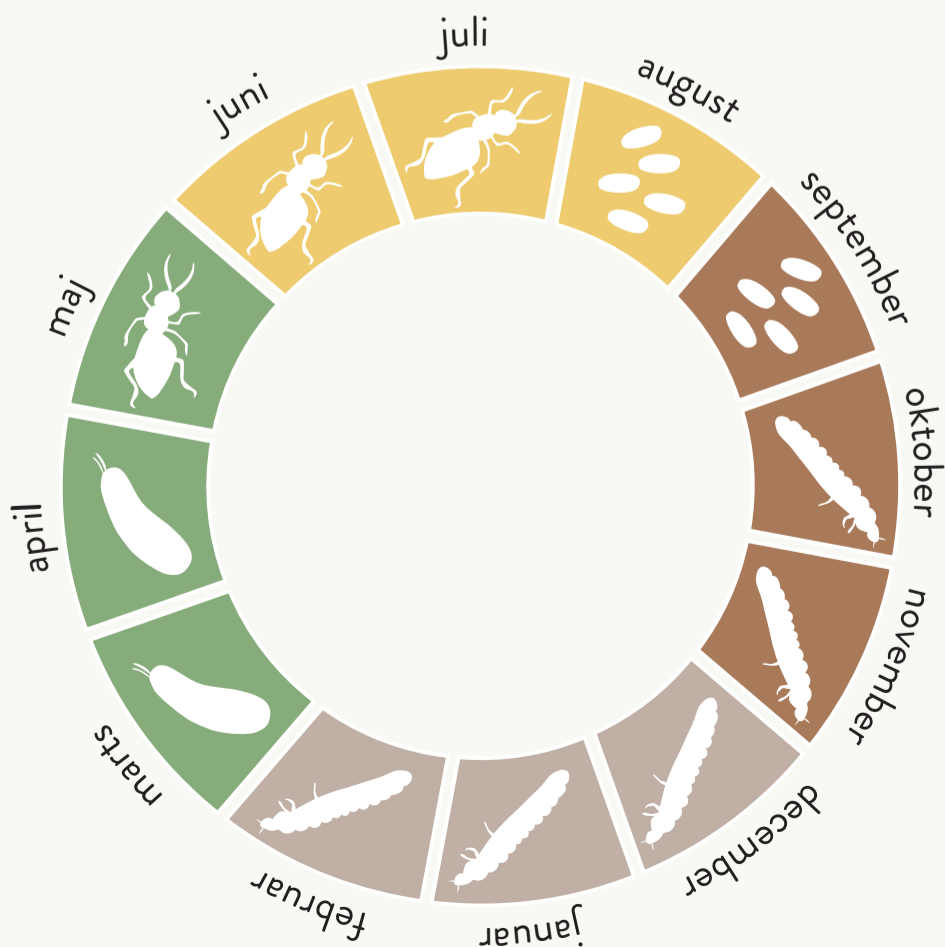
Bladene er lysegrønne, rudeformede og har mange savtakker. Der har vokset birketræer i Danmark siden istiden, og hele træet har gennem tiden været brugt til mange forskellige formål. Fra birkesaft, plantefarvning, riskoste, papir og brænde.

LIVSCYKLUS

- Vortebirk kan leve op til 100 år, men fældes typisk til træproduktion ved 60-70 år.
- Der er løvspring i slutningen af april.
- I maj springer blomsterne ud. De sidder i det, der kendes som rakler.
- Hanrakler er gule, og hunrakler er korte og grønne.
- Fra hunraklerne udvikles frøene til nødder med to vinger, så de kan spredes med vinden fra juli til september.

Vortebirk-kvist

Et lille hvepsebuk-liv

1. Lille hvepsebuks livscyklus kan vare et eller to år.
2. Den voksne ses fremme fra maj til midt i juni, hvor den spiser støvdragere i blomster og skærmplanter. Hunnen kan også spise små insekter. Herefter dør en del af de voksne bier, mens andre overvintrer til næste forår.
3. Æg lægges i sprækker i barken på nyligt væltede træer, grene og stolper.
4. Larven lever først lige under barken.
5. Senere graver den gange på 3-5 cm ind i træet, hvor den forpupper sig. Forpupningen sker:
 - enten i september-oktober samme år, så den overvintrer som voksen
 - eller i april, hvorefter et voksent individ er klar og kommer frem i maj

Lille hvepsebuk og vortebirk hører til de arter, du let kan invitere ind i din have.

Vortebirk kan købes på planteskolen og trives godt under de fleste forhold.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

SALTURTBLOMSTERTÆGE OG STRAND-MÆLDE

Salturtblomstertæge,
længde 3,5-4,1 mm

SALTURTBLOMSTERTÆGE

(*Orthotylus flavosparsus*)

Salturtblomstertæge tilhører familien blomstertæger, som er vores artsrigeste tægefamilie herhjemme med omtrent 213 arter. Tæger er i modsætning til flåter (der er blodmider), ganske ufarlige for mennesker. Salturtblomstertægen er 3,5 til 4,1 mm lang. Som navnet antyder, findes tægen på planter af salturt-arter som gåsefod og strandmælde, der vokser kystnært.

KENDETEGN

- **Kendetegn:** Den voksne salturtblomstertæge er grøn med spredte gule pletter og en meget karakteristisk behåring. Den er bestående af små, sorte, oprejste hår og totter af sølvhvide, mere liggende hår, der får tægen til at se grøn ud med hvide pletter.
- Nymferne (stadiet efter æg) har også grøn grundfarve, men derudover en karakteristisk hvid stribe fra hoved til bagkrop.

FORVEKSLING

Den kan forveksles med andre grønne blomstertæger, men helt tæt på er den meget genkendelig.

STRAND-MÆLDE

(*Atriplex littoralis*)

Strand-mælde vokser på strandenge og ved kysten. Den er 20-60 cm høj. Urten har en opret, grøn og grenet stængel. De 5-10 cm lange blade er hårløse, tykke og lancetformede. Den enkelte blomst er lille og samlet i stande på enden af stilken. Hanplanternes blomster er rødlige med 5 blomsterblade. Hunblomsten ser grønlig ud, da den ingen blomsterblade har. Hele planten er spiselig med en mild smag og kan bruges som kål eller spinat i små mængder. I Danmark er der 24 forskellige arter af mælde.

LIVSCYKLUS

- Strand-mælde er en etårig, salttolerant urt.
- Planten er enten en hunplante eller en hanplante. Derfor skal der både være hun- og hanplanter i området for, at der kan dannes frø.
- Den har tykke, forgrenede træverødder, der holder godt fast på sandet.
- Frøene spredes både via vand og vind.

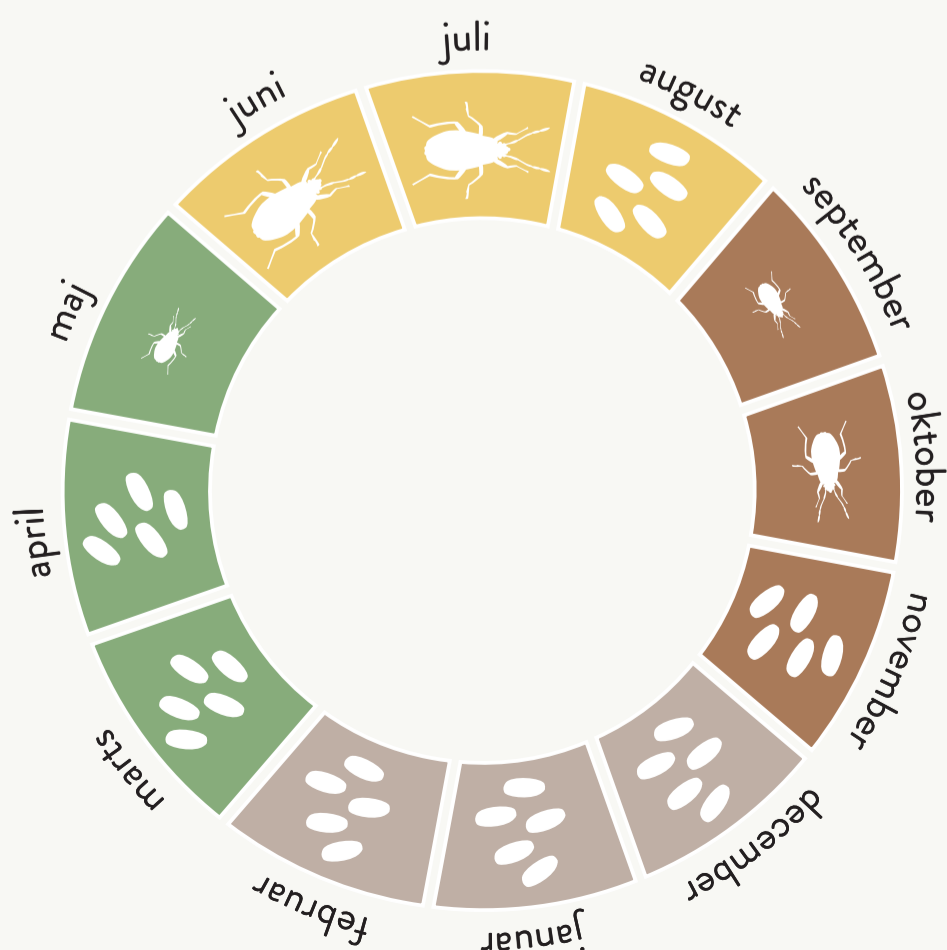
Strand-mælde

Salturtblomstertæge og strandmælde er arter, du finder på din strandtur.

Kig efter dem på strandenge og ved kysten.

Et salturtblomstertæge-liv

1. Nymferne klækker fra æggene i slutningen af maj. De lever af plantesaft fra især strand-mælde.
2. Nymfen skifter hud fem gange, inden den er fuldvoksen.
3. De første fuldvoksne individer ses allerede i starten af juni.
4. I juni og juli parrer de sig, og hunnen afsætter æggene på fx strand-mælde. Herefter dør de.
5. Æggene klækker, og nymferne kan ses flyve helt frem til oktober. Disse lever som første generation, og sidst på efteråret lægges nye æg.
6. Æggene overvintrer til maj, hvorefter de nyklækkede små nymfer forlader deres æg.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

SORTPLETTET BLÅFUGL OG BREDBLADET TIMIAN

Sortplettet blåfugl,
vingefang 32-40 mm

SORTPLETTET BLÅFUGL

(*Phengaris arion*)

Sortplettet blåfugl er én af Danmarks 24 arter fra blåfuglefamilien, hvoraf kun 10 er almindelige. Arten findes ved varme, blomsterrige overdrev, ofte ved kyster med stor udbredelse af timian eller merian samt tuer af hedestikmyren. Den er blevet yderst sjælden i Danmark. Siden 2013 er den kun fundet på Høvblege på Østmøn.

KENDETEGN

- **Voksne:** Hanner og hunner ligner hinanden meget. Hannen har som regel lidt mindre sorte pletter. De har et vingefang på 32-40 mm. Oversiden af vingerne er grålig til blå. På forvingen ses sorte pletter, der ofte er dråbeformede. Undersiden har større sorte øjepletter og er brunlig.
- **Larve:** Fra ægget kommer en 2-3 mm lang, rødviolet larve frem. Senere bliver den lyserød til hvidgul og op til 10-12 mm.

FORVEKSLING

De voksne kan forveksles med andre sommerfugle fra blåfuglfamilien.

BREDBLADET TIMIAN

(*Thymus pulegiodes*)

Bredbladet timian er en dværgbusk, der kan blive 30 cm høj. Den lugter af timian. Den hører til læbeblomstfamilien, ligesom fx mynte. Den vokser på varme og lysåbne steder, gerne med kalkrig og nærringsfattig bund som overdrev og bakkeskråninger.

Stængelen er tydelig kantet med to brede og to smalle sider.

Der er kraftige hår på kanterne. Bladene er glatte og brede.

Blomsterne sidder tæt sammen for enden af stænglerne. Hver blomst består af et bæger, der er grønt og en lyserød krone.

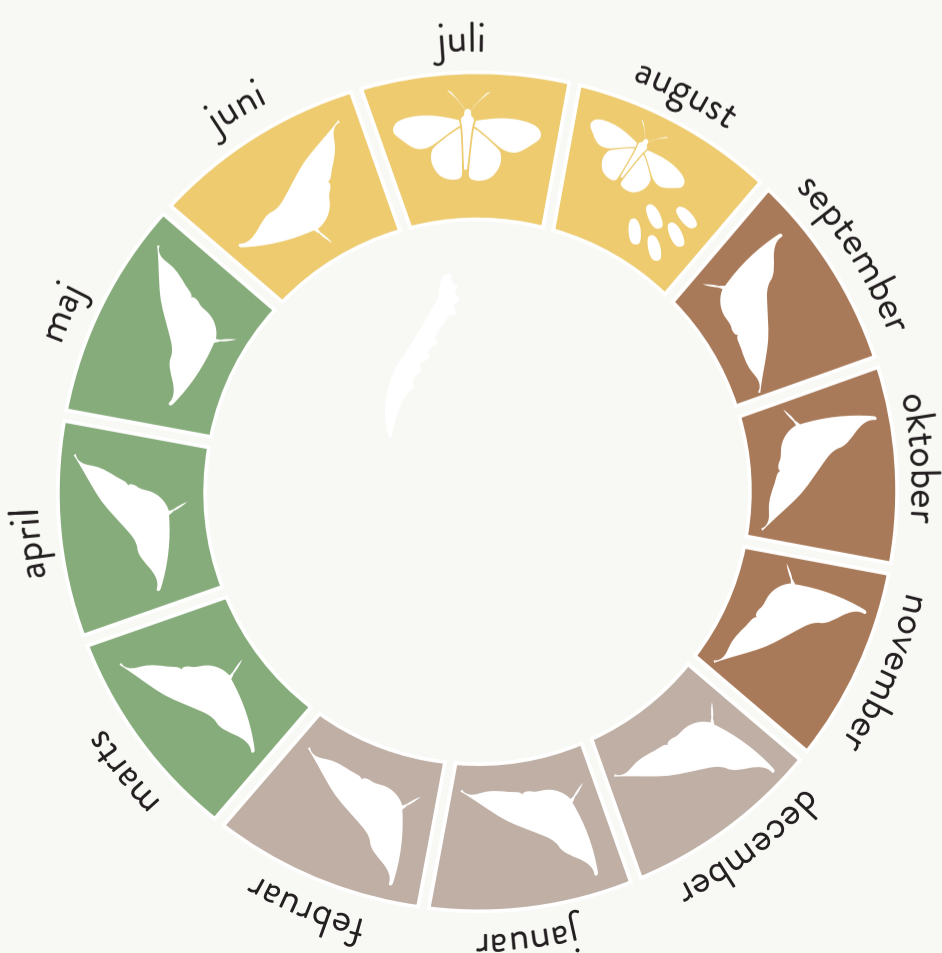
Planten dukker op som krydderi i opskrifter helt tilbage fra 1700-tallet, men har været kendt som krydderurt siden tidlig middelalder. Den har også været brugt som urtemedicin.

LIVSCYKLUS

- Planten er flerårig.
- Blomstrer fra sidst i juni til august.
- Blomsten bestøves af insekter.
- Hver lille blomst danner en kapsel med mange frø i. De modnes fra august til september.

Bredbladet timian

Et sortplettet blåfugl-liv

1. De voksne ses fra midt juni til august. Den enkelte sommerfugl er fremme en uge.
2. Parringen foregår hurtigt, så æglægningen kan begynde.
3. Æggene er hvide og ovale. De lægges i blomsterne på timian.
4. Efter et par døgn klækker ægget, og larven spiser af blomsten. Er der flere larver i blomsten, kan de spise hinanden.
5. Larven udskiller feromoner og honningdug, som tiltrækker hedestikmyren. Når larven falder af blomsten, tager myren larven med ned i myretuen.
6. I myretuen æder blåfuglens larve myrelarverne. Den kan spise 1.000 larver, mens den vokser sig stor.
7. I løbet af efteråret forpupper den sig.
8. Puppen klækkes midt i juni, herefter kravler den voksne sommerfugl op af myretuen og pumper vingerne op.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

SORT PRAGTTORBIST OG ALMINDELIG BØG

Bøgen kan vokse på næsten
al slags jord.

Er jorden ofte meget våd,
bliver træet nemt ramt af
svamp, og det er godt for
torbisten.

Sort pragttorbist,
16-22 mm

SORT PRAGTTORBIST

(*Gnorimus variabilis*)

Sort pragttorbist er en stor, men sjælden bille på 16-22 mm. Den hører til torbisterne, som der findes 83 forskellige arter af i Danmark. Den er knyttet til gamle, krogede og hule bøge- og egetræer, der stadig er i live. I de gamle træer dannes rum/kamre, hvor træet bliver nedbrudt af svampe. Især i de rum, der kaldes rødmuldskamre, finder man torbisten.

KENDETEGN

- **Voksne:** Hanner og hunner ligner hinanden. De er sorte på alle kropsdele. På dækvingerne har de flødefarvede pletter – ofte tre på hver dækvinge, men det kan variere fra ingen til en næsten udflydende masse.
- **Larven:** Er en klassisk torbistlarve. Stor, fed og hvid med brunt hoved og tre par ben. Den bliver op til 30-35 mm stor. Kroppen holdes ofte i en c-form.

FORVEKSLING

Uplettede individer kan forveksles med eremit, der dog er noget større, hele 25-35 mm.

ALMINDELIG BØG

(*Fagus sylvatica*)

Almindelig bøg er et løvfældende træ, der kan blive 45 m højt og 300-400 år gammel. Dens bark er glat og skinnende grålig. Bøgen er et skyggetræ, hvilket betyder, at den både er god til at vokse i skygge, og at den danner skygge for andre planter. Bladene på grenene danner en bladmosaik, hvor hvert blad drejer sig efter lyset, og derved får så meget lys som muligt.

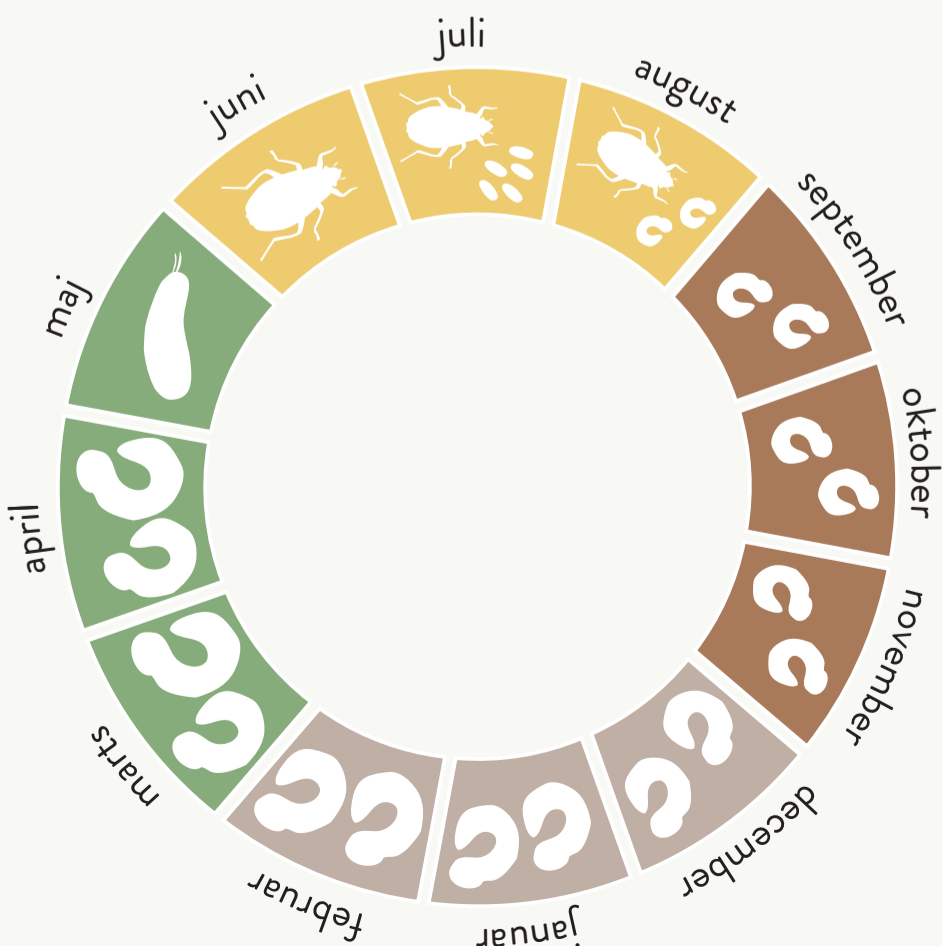
Bøgetræ bliver brugt til alt fra møbler, legetøj, ispinde og brænde. I jernalderen ristede man runer i bøgestave – deraf ordet »bogstav«. Bladene kan spises, og smager bedst, når de lige er sprunget ud.

Almindelig bøg,
Kvist og vintersilhuet

LIVSCYKLUS

- I det tidlige forår dannes bladknopperne. De er brune, smalle og spidse.
- I april/maj springer blade og blomster ud.
- Bladene er lysegrønne med små hår. De bliver mørkere hen over sommeren.
- Der er to slags blomster:
 - Hanblomster er gule, små og sidder mange sammen. Pollen spredes med vinden.
 - Hunblomster sidder to og to sammen.
- Bøgens nød kaldes bog, og sidder i en brun skål med fire klapper med pigge på siderne.
- Bøgen spredes af skovens dyr.

Et sort pragttorbist-liv

1. Den voksne torbist ses fremme fra midten af juni til slutningen af august. Den flyver rundt for at finde et nyt sted at bo. Den er ikke god til at flyve, og flyver ikke langt væk.
2. Parringen foregår i juli måned.
3. Æggene er runde, mælkehvide og 2 mm store. De lægges i rødmuldskamre.
4. Efter ca. 3 uger klækker de og torbistlarven på ca. 3 mm kommer ud af ægget.
5. Larven bliver i kammeret, hvor den i løbet af 2-3 år spiser sig stor og fed, ca. 35 mm.
6. Den er længe om at forpuppe sig, men når det sker, er det om foråret, så den er klar til at flyve ud på en varm sommerdag.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

EREMIT OG ASK

Eremit, 25-35 mm

EREMIT

(*Osmoderma eremita*)

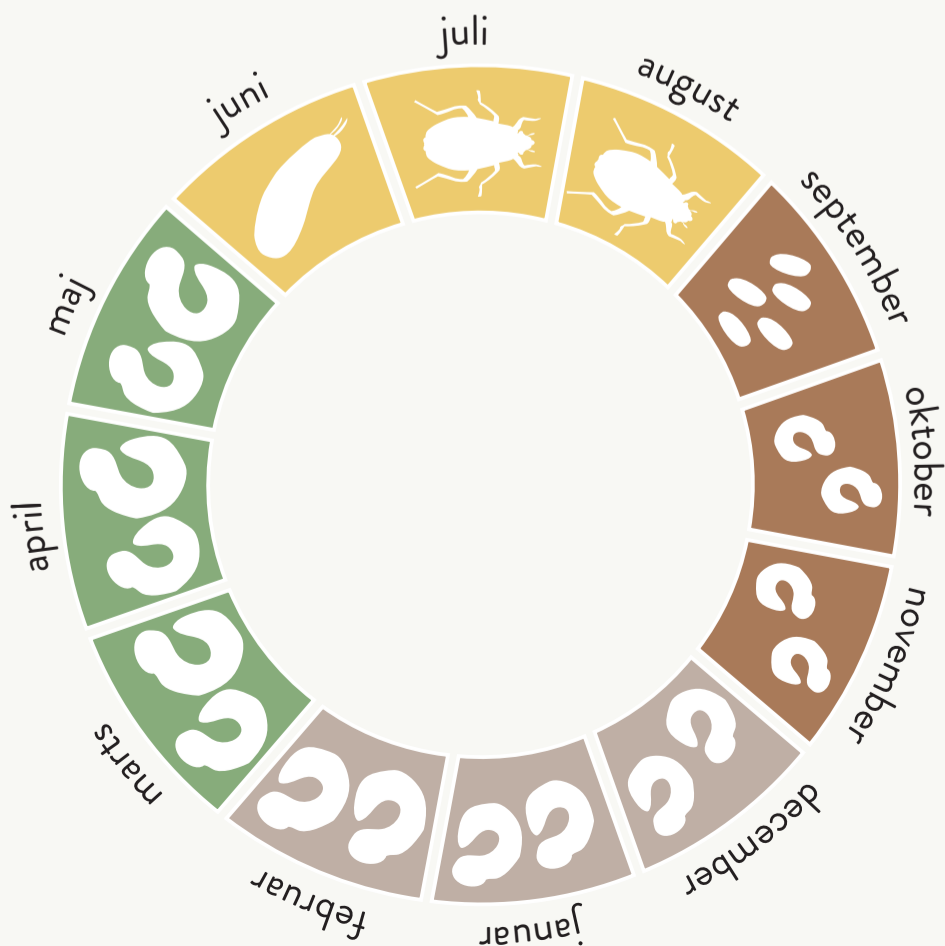
Eremitten er en af vores allerstørste biller med en længde på 25-35 mm. Den lever hovedparten af sit liv i kamre inde i løvtræer, der er mere end 100 år gamle. Den er ikke kræsen med, hvilket slags løvtræ det er, bare det er gammelt og delvist nedbrudt af svampe. Svampene danner kamre/rum inde i træer, når det nedbrydes. Eremitten bor alene, men der kan godt være flere eremitter i samme træ, og larverne ses ofte sammen. Eremitten hører til billefamilien torbister, som der findes 83 forskellige arter af i Danmark. De fleste er sjældne, det gælder også eremitten.

KENDETEGN

- **Voksne:** Hanner og hunner ligner hinanden. Eremitten har en bred og kraftig krop. Grundfarven er metalskinnende mørkebrun/sort-brun. Hovedet har form som en skovl. Dækvingerne er uden pletter og er lidt kortere end kroppen.
- **Larve:** En klassisk torbistlarve er stor, fed og krum som et C. Den gennemgår tre larvestadier og er hvid i det sidste stadie.

FORVEKSLING

På grund af størrelsen kan den voksne ikke forveksles med andre biller.

Hun-eremitten forlader ikke sit træ.

Verdenstræet Yggdrasil fra den nordiske mytologi er et asketræ.

ASK

(*Fraxinus excelsior*)

Asketræet kan blive 40 meter højt og 200-300 år gammel. De gamle træer har grå skorper og dybe revner i barken. Ask er et lyst træ, hvilket betyder, at træet ikke har en tæt krone, så lyset kan skinne gennem trækronen, og der kommer lys til skovbunden. Derfor er der mange forskellige blomstrende planter i skovbunden med mange asketræer. Man kalder det askevæld. Asketræets blade er sammensat af 9-15 småblade.

De små blade er spidse og ovale, savtaktede og lysegrønne.

Asketræ er sejlt, og kan derfor bruges til fx ski og gulve. Træet er brugt til spyd og buer helt tilbage fra oldtiden.

LIVSCYKLUS

- Ask springer først ud i juni.
- Allerede i maj blomstrer asketræerne med små lilla blomster.
- Blomsterne kan enten være han-, hun- eller tvekønnede. Nogle træer har kun en slags.
- Pollen spredes med vinden og insekter.
- Frugten er en lille nød med små vinger. Frugterne sidder i klaser og spredes med vinden i løbet af vinteren.

Ask, kvist og vintersilhuet

Et eremit-liv

1. På en varm og solrig dag sidst i juli eller først i august kommer hannen ud af sit kammer og finder et nyt godt sted.
2. Her afgiver han duftstoffer, som lokker hunnen ud fra sit træ.
3. Parringen finder sted inde i kamrene i træet, og hunnen lægger 20-70 æg.
4. Æggene er hvide og ca. 3 mm. Efter en måned, når æggene er 5 mm og gulbrune, klækker de.
5. Larven lever inde i træet i op til fire år, indtil den er ca. 60 mm.
6. Den forpupper sig til om foråret. Puppertiden er ca. en måned.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

MARKPERLEMORSOMMERFUGL OG AGER-STEDMODERBLOMST

Markperlemorsommerfugl,
vingefang op til 60 mm

MARKPERLEMOR- SOMMERFUGL

(*Speyeria aglaja*)

Markperlemorsommerfugl er en stor dagsommerfugl med et vingefang på op til 60 mm. Den lever, hvor der er mange blomstrende planter som i skovlysninger, på enge og langs kysterne. Den ses typisk om formiddagen, hvor den flyver fra blomst til blomst. Om eftermiddagen ses hanner jage hunner. Hunnen skjuler sig i græsset. Farverne gør den mindre attraktiv for fugle, men den jages af stor gedehams og mosaikguldsmed. Markperlemorsommerfuglen er med i Verdensnaturfondens projekt om opdræt og udsætning på Knudshoved Odde.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hannen og hunnen ligner hinanden, hannen er dog lidt mindre. På oversiden er den orange med sorte pletter og striber. På bagsiden er den grøn ved roden og bliver mere gul mod kanten med sølvpletter.
- **Larve:** Larven er sort med store tornvorter. Den har aflange gulorange pletter på ryggen og orangerøde pletter på siden. Den bliver 38-42 mm lang.

FORVEKSLING

I Danmark findes 10 forskellige arter af perlemorsommerfugle, der er svære at kende fra hinanden.

AGER- STEDMODERBLOMST

(*Viola arvensis*)

Ager-stedmoderblomst hører til violfamilien. Arterne i den familie kan krydse med hinanden og derved danne nye versioner af planten, der ser lidt anderledes ud. Derfor kan de enkelte planter være svære at navngive.

Planten er op til 40 cm høj. Den har en spinkel stængel. Bladet er ægformet og rundtakket og har en lang stilk. Der, hvor stilkken går ud fra hovedstænglen, sidder små fingerformede blade, kaldet fodflige. Blomsten har hvidgule kronblade ofte med mørke striber. Vokser på kalkholdige og lerede markjorder. Blomsten pynter fint på kager, men skal ikke spises i store mængder.

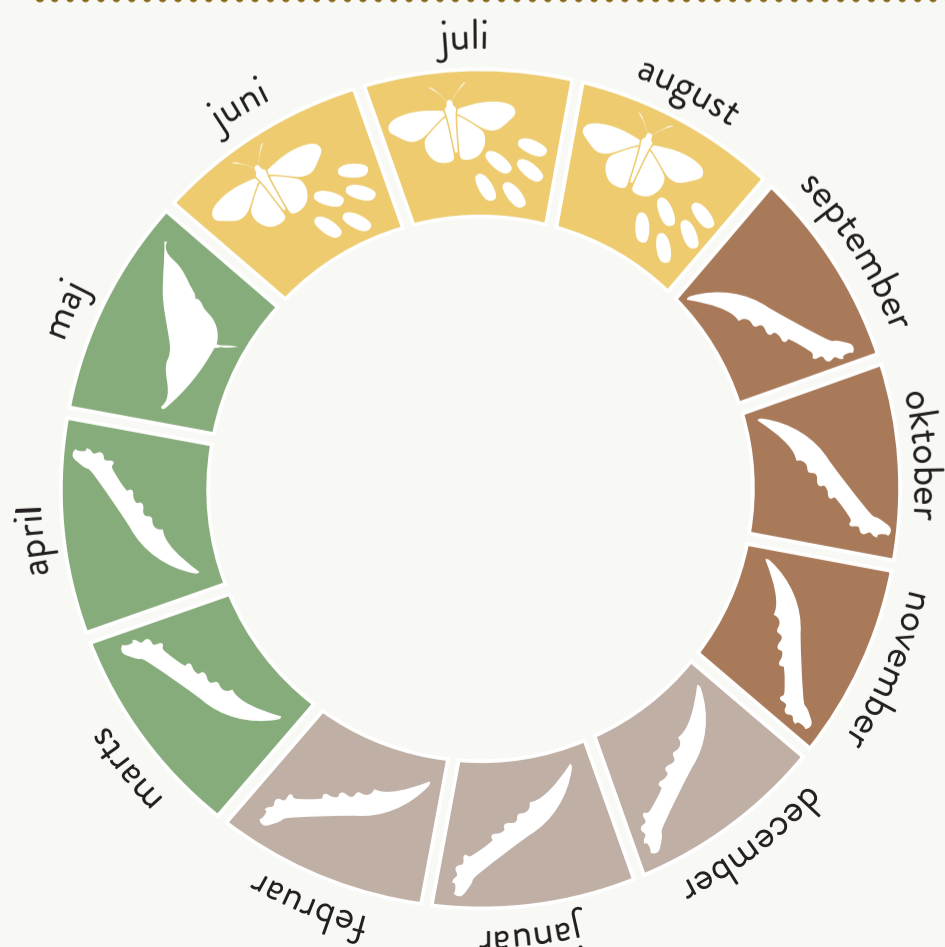
LIVSCYK- LUS

Ager-stedmoderblomst er en énarig urt

- Blomstrer fra maj til oktober.
- Den kan bestøve sig selv eller med hjælp fra insekter.
- Frugten er en kapsel med mange spireklar frø indeni, der spredes med vinden, når kapslen modnes og åbner.

Viola arvensis

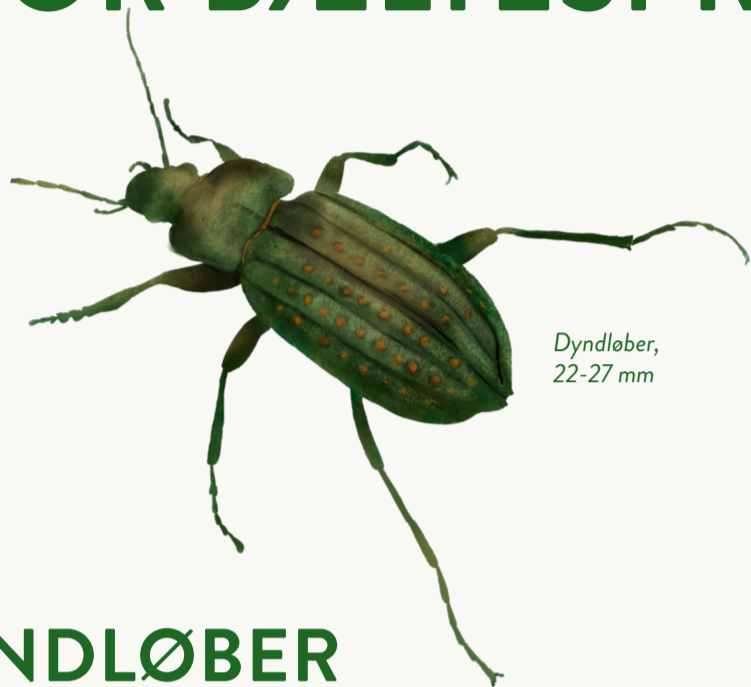

Et markperlemorsommerfugle-liv

1. Sommerfuglen flyver fra sidst i juni til midt august.
2. Efter parring bærer hunnen æggene, indtil de er modne nok til at blive lagt.
3. De små buddingformede lysegule æg lægges på undersiden af blade fra viol-familien. Gerne på planter, der står køligt.
4. De små larver, der kommer ud af æggene, overvintrer i den visne vegetation til næste forår.
5. Om foråret bider larverne halvmåneformede stykker af violen. Efter et par måneder forpupper den sig i en krum puppe.
6. Puppestadiet varer et par uger, indtil den nye generation kommer på vingerne.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

DYNDLØBER OG STOR BÆLTESPRINGHALE

Dyndløber,
22-27 mm

DYNDLØBER

(*Carabus clathratus*)

Dyndløberen er en løbebille i slægten pragtløbebiller, hvor der er 14 arter af i Danmark. Navnet hentyder til dens levesteder. Den lever og jager i meget fugtige områder som strandenge og moser med træer omkring. Dyndløberen er blevet sjælden, efter en stor del moser og enge er blevet afvandede. Både larve og voksen er nataktive. Den jager, hvad den kan finde af leddyr fx stor bæltespriehale, men også dyr som orme og snegle.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hanner og hunner ligner hinanden. Den er 22-27 mm. Dækvingerne er bronzefarvede med grønt metalskær, de har tydelige længdestriber med kobberfarvede fordybninger imellem. Forbrystet og hovedet har samme metalglans som dækvingerne. Ben og følehorn er helt sorte.
- **Larve:** Pragtløbebillelarverne ligner hinanden. De er sorte og inddelt i led. De har tre sæt ben, der sidder forrest. De bliver 50 mm lange og 10 mm bredde.

FORVEKSLING

Den voksne bille kan forveksles med guldpøletløber, der dog mangler de forhøjede længdestriber.

Springhaler har en lille springgaffel under kroppen, som den bruger til at skyde sig selv væk, hvis den bliver skræmt.

STOR BÆLTESPRINGHALE

(*Orchesella cincta*)

Stor bæltespriehale tilhører en gruppe dyr, der kaldes springhaler. De anses for at være blandt Jordens ældste landlevende leddyr, og er kendt fra fossiler, der er flere millioner år gamle. De kaldes også for ur-insekter.

De lever i skovbundens blade og mos. De er særlig følsomme overfor sprøjtemidler og forurenet jord.

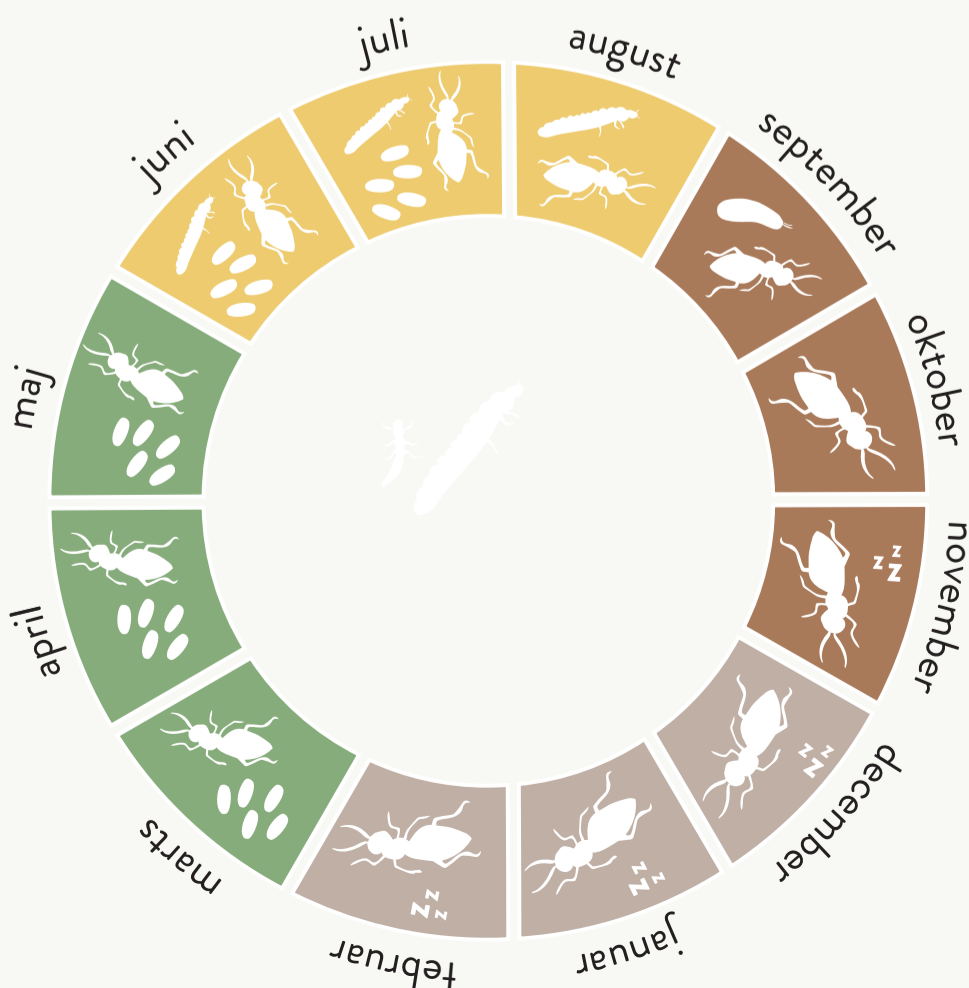
Deres hud er helt speciel, og den er brugt som model til at skabe vandafvisende materialer.

LIVSCYKLUS

- Hannen spreder sin sæd ud i et område, hvor hunnen samler det op med et organ kaldet feronom.
- Hun lægger derefter æg.
- Fra æggene kommer en larve, der via flere hudskifter langsomt kommer til at ligne den voksne.
- De lever af alger, bakterier og svampes mycelium, og de er en vigtig del af rov-insekters kost.

Stor bæltespriehale,
2,5-3,5 mm

Et dyndløber-liv

1. Den voksne dyndløber er aktiv fra marts til juli, hvor parringen sker.
2. Efter parring lægger hunnen æg i hulninger i jorden, som hun danner med sin bagkrop.
3. Efter tre uger klækker æggene, og larverne lever som rovdyr i 2-3 måneder.
4. Hvis æggene lægges tidligt om foråret, færdigudvikles larven i løbet af sommeren, men hvis de lægges i juli, vil de nyklækkede larver overvintre til næste forår.
5. Forpupningen af larven tager 1-3 uger.
6. De nye voksne individer går i dvale i hulninger under bark og rådne træer.
7. En dyndløber kan leve i flere år som voksen.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

ENE BÆRBREDTÆGE OG ENE

Enebærbredtæge,
9-12 mm lang

ENE BÆRBREDTÆGE

(*Chlorochroa juniperina*)

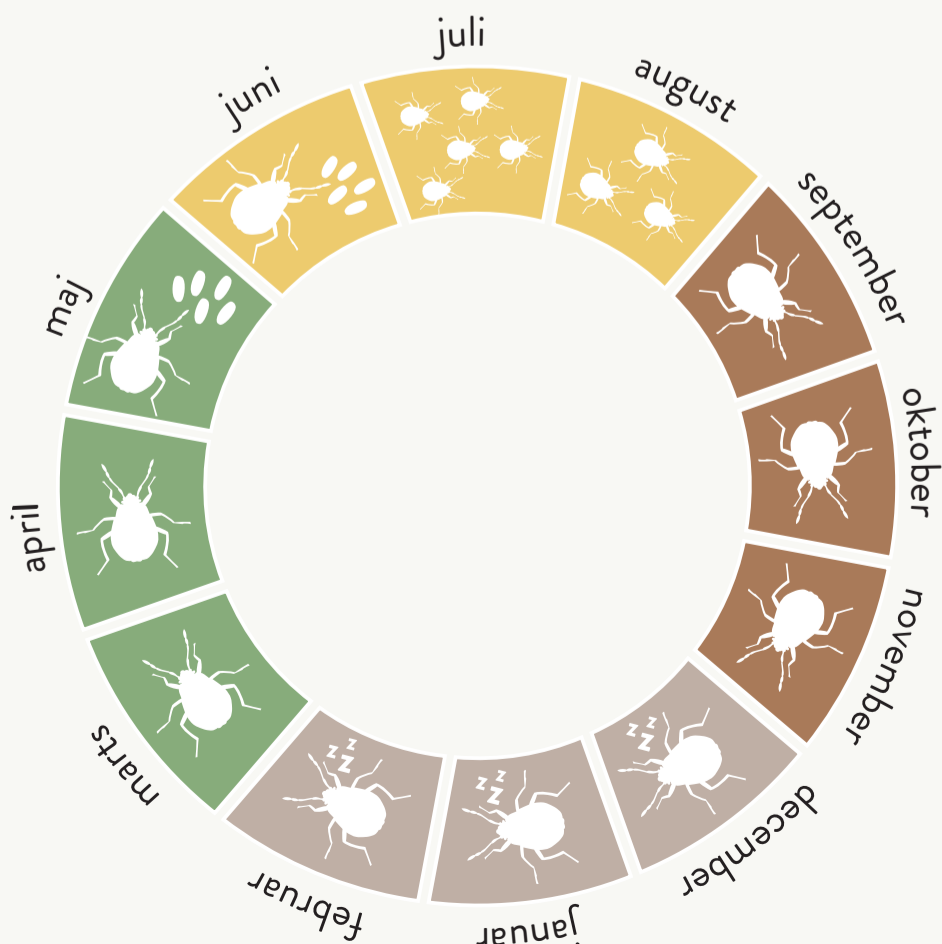
Enebærbredtægen er en større tæge-art på 9-12 mm. Den kræver enten planten ene eller revling og ynder at suge saft fra disse værtsplanters bær. Derfor findes den kun på heder og hedeagtige levesteder med de to planter.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hanner og hunner ligner hinanden.
- Om foråret og sommeren er den grøn. På oversiden har den en hvid plet og en brun aftegning længst væk fra hovedet. Den er hvidgul hele vejen rundt langs kanten. Antennerne er tofarvet-grønne tættest på hovedet og sort på resten. Benene er grønne.
- Om efteråret og vinteren skifter den fra grøn til brun, de øvrige farvetegninger er de samme.
- **Nymfe** (stadiet efter æg): Den har 5 stadier, hvor den for hvert stadium ligner den voksne mere og mere. Nymfen er grågrøn.

FORVEKSLING

I vinterdragten kan den voksne nemt forveksles med fyrrebredtægen. I sommerdragten kan den forveksles med den meget almindelige grøn bredtæge.

Der er gode chancer for at se enebærbredtægen på Ulvshale.

Hvis man planter ene i sin have, skal man have både en han- og en hunbusk.

ENE

(*Juniperus communis*)

Ene er en busk, der i Danmark kan blive op til 10 m høj og et par hundrede år gammel. Den kan se ud på mange måder fra krybende fladt ved jorden til et højt cylindrisk træ. Den kræver meget lys, men kan vokse på de fleste slags jorde.

Ene er en stedsegrøn nåletræsbusk med meget spidse nåle, der sidder på velduftende, rødbrune grene. Der er han- og hunbuske. Da det er et nåletræ, er frugten en kogle, men den ligner et blåt bær. Fuglene spiser bær-koglen, og spreder dermed frøene, der er inde i bær-koglen.

Bær-koglen er spiselig, og kan bruges i fx gryderetter og til snaps.

LIVSCYKLUS

- I maj og juni blomstrer enebærbuskene, men først når buskene er mere end 15 år.
- Hannens blomster er gule og hunnens grønlig.
- Vinden fører han-blomstens pollen hen til en hun-busk.
- På hun-busken dannes bær-koglen. Det tager to år for den at modne.
- Man finder både første- og andet-års bær på de samme grene.
- Første år er bær-koglen grøn, og i september andet år skifter den farve til mørkeblå.

Enekvist

Et enebærbredtæge-liv

1. Den voksne enebærbredtæge kan på solrige dage ses allerede i marts, hvor den suger saft på hunblomster af revling og ene.
2. I maj og juni foregår parring og æglægningen. Æggene lægges på både bær og nåle.
3. Nymfen klækker fra ægget i juni-august, hvor den gennemgår de 5 nymfestadier.
4. I slutningen af august er den voksne. Den ses fremme indtil sent på efteråret.
5. Den overvintrer på de tørreste steder i vegetationen under enebærbuskene.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

SCHÄFFERS FEREREJE OG GRØNALGE

Schäffers fereje,
ca. 25 mm lang

SCHÄFFERS FEREREJE

(*Branchipus schaefferi*)

Schäffers fereje er ikke beslægtet med rejer. Fe-rejer hører til en dyregruppe kaldet gællefødder, der også indeholder dyr som dafnier. Til familien *Branchipus* findes der kun 2 arter i Danmark.

Kroppen hos gællefødder er delt op som hos insekter med et hoved, forkrop og bagkrop, der kan bestå af flere led. Benene er uden led og bladformede. Den lever i mindre ferskvandspytter fx hjulspor, der tørrer ud i perioder.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hanner og hunner ligner hinanden, dog er hunnen størst, ca. 25 mm. Den ligner en lille tangloppe med fjerformede fødder.
- Den har 11 par gællefødder og 20 kropssegmenter (ikke afbrudte kropsled) på bagkroppen. Den har to tydelige sorte øjne. Kropsfarven er gennemsigtig, og enten gul/orange eller lyserød. Den svømmer med maven opad, og tarmen ses som en mørk stribe gennem kroppen. Den bruger gællefødderne til at føre maden, fx små grønalger, ned langs maven og ind mod munden.

FORVEKSLING

Hvis de forekom samme sted, kunne ferejen forveksles med efterårsferejen og forårsferejen.

Schäffers fereje blev fundet første gang i Danmark i 2017, og er kun fundet på Kulsbjerg Øvelsesterræn ved Vordingborg.

GRØNALGE

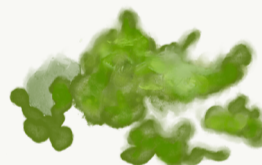
(*Chlorophyta*)

Grønalger er den artsrigeste af algeklasserne med omkring 10.000 arter på verdensplan. De forekommer i fersk-, brak- og saltvand i fugtig luft fx på klippesider, fugtig jord og endda på sne og is. De fleste arter af grønalger lever, hvor der er meget næring. Nogle grønalger kan gå i dvale, og når de bliver vanddækkede igen, lever de videre. Grønalger er kendt fra havaflejringer fra før livet på land opstod, og er forfader til mosser og planter.

I saltvand er den mest kendte nok søsalat. I saltvand kan grønalger blive op til 1 m, men er sjældent over 30 cm. I ferskvand er hovedparten af arterne mikroskopiske. I akvarier ses grønalger som lange tråde. Det er faktisk encellede alger, der har hæftet sig sammen.

LIVSCYKLUS

- Grønalger laver fotosyntese, som alle grønne planter. Ved fotosyntese optages energi fra lyset, og det omdanner CO₂ og vand til ilt og sukker. Planten bruger sukkeret til at vokse, og ilt frigives til omgivelserne.
- Uden lys bruger planten ilt og frigiver CO₂.
- De fleste grønalger formerer sig ukønnet ved en simpel celledeling.

Grønalger

Grønalgestruktur
- forstørret

Et Schäffers fereje-liv

1. Den voksne schäffers fereje ses fremme fra slutningen af juli til sidst i november.
2. De parrer sig hurtigt, og hunnen lægger op til 1700 æg.
3. Ægget går i hvile, diapause, indtil forholdene er gunstige til at klække. Det kræver først udtørring, en ændring af pH, ilt og temperaturforhold.
4. Tidligst næste års juli-oktober klækker ægget, når der er vanddækket igen.
5. Larven, kaldet naupliuslarve, kommer ud af ægget og svømmer rundt i pytten og spiser. Efter 1-2 uger og flere hudskifter senere er den kønsmoden og på ny, klar til parring.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

KLOKKEFRØ OG STRANDPRAGTBILLE

I Vordingborg Kommune kan de to arter findes omkring vandhuller og strande på Knudshoved Odde.

Klokkefrø,
ca. 60 mm

KLOKKEFRØ

(*Bombina bombina*)

Klokkefrøen er knyttet til åbne ferske vandhuller med flade brinker, så vandet kan blive dejlig varmt. Den er sjælden i Danmark. Den voksne frø spiser mindre dyr som strandpragtbille, edderkopper og snegle. Klokkefrøen kan blive mere end 10 år gamle og opholder sig både i vandet og på land. Når den kvækker, lyder det som en hul fløjte. Er der mange nok, kan det lyde som kirkeklokker.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hanner og hunner ligner hinanden. Kroppen er buttet og 60 mm lang. Den har korte ben og snude. På oversiden er den brunlig med sorte pletter og vorter, der kan udskille gift. På undersiden er den sort med orange og røde pletter.
- **Haletudse:** Ved klækning er den 6-7 mm og vokser til 60 mm inden forvandling til frø. Kroppen er okkergul med mørk indvoldssæk. Den kan kendes på et tydeligt netmønster af tynde, mørke linjer, der krydser hinanden.

FORVEKSLING

Den voksne kan forveksles med en lille tudse eller en løgfrø.

STRANDPRAGTBILLE

(*Aphanisticus pusillus*)

Strandpragtbille er en lille bille på 3 mm. I Danmark er der 16 arter af pragtbiller, hvor kun få er almindelige. Strandpragtbillen er sjælden.

Kroppen er slank og sort med metalskær. Øjnene peger skråt fremad, og er afbrudt af en dyb pandefure, hvor følehornene sidder. Fødderne er korte i forhold til skinnebenene. Den er nem at kende fra andre pragtbiller på pandefuren og den slanke krop.

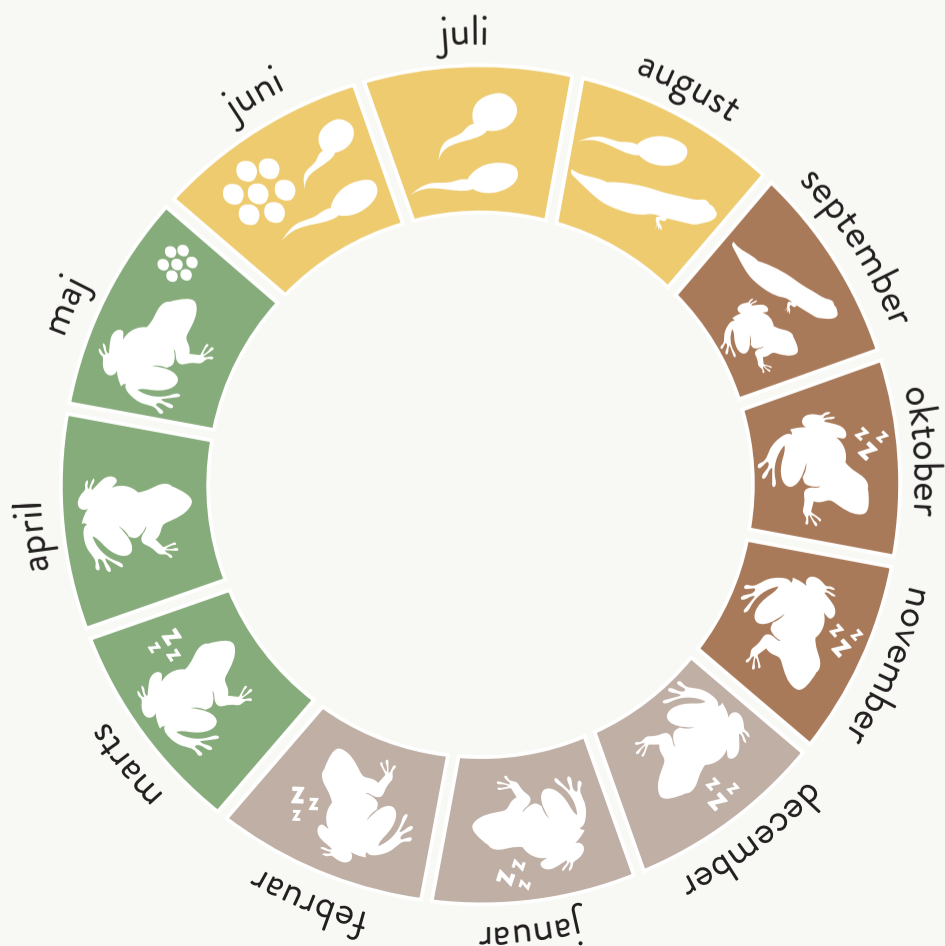
LIVSCYKLUS

Livscyklussen er ikke så godt kendt. Dette vides dog:

- På solrige dage fra april til september kan den ses i sandet og på opskyllet tang.
- Den lægger formentlig sine æg på marehalm og andre sivplanter.
- Larven lever på planterne, hvor den laver tydelige gange i bladene.

Strandpragtbille,
længde ca. 3 mm

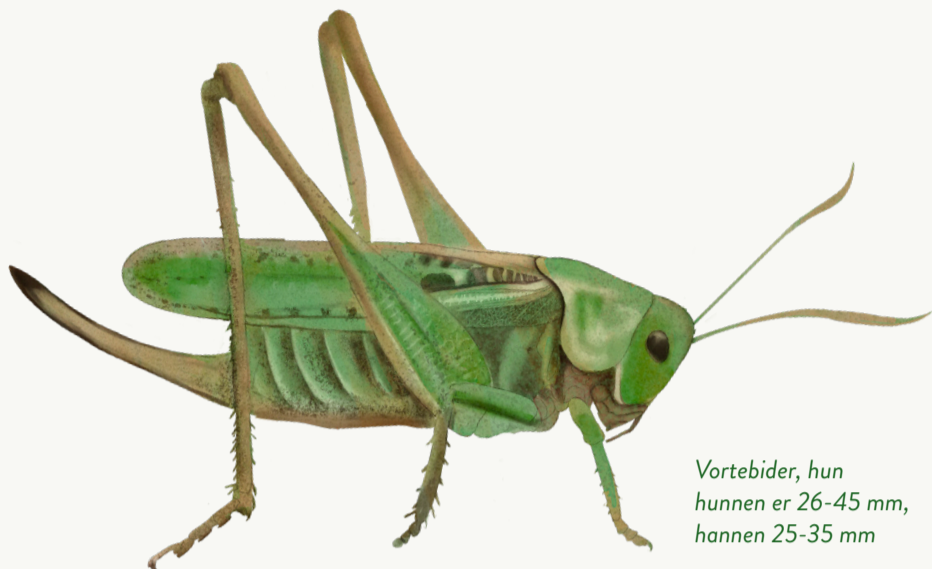
Et klokkefrø-liv

1. De første voksne klokkefrøer kommer frem fra dvale i april, og hannerne begynder at kvække i de varme eftermiddagstimer. Om sommeren kan de kvække hele døgnet. De voksne frøer bruger resten af sommeren både i vandet og på land.
2. Om natten lægges æggene i vandet omkring 150-300 i en klump. Han- og hunfrøen vinkler dem om plantestængler. Hunnen lægger typisk æg to gange på en sæson.
3. Efter ca. 4 dage klækker æggene, og haletudserne ses i vandet.
4. I september undergår haletudserne en forvandling til voksne frøer, og går på land.
5. I oktober går de i dvale i kvasbunker og stendiger.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

VORTEBIDER OG TIDSELBÅNDFLUE

Når græshoppehannen
»synger« kaldes det, at han
stridulerer.

Vortebider, hun
hunnen er 26-45 mm,
hannen 25-35 mm

VORTEBIDER

(*Decticus verrucivorus*)

Vortebider er en stor løvgræshoppe, der har et kraftigt bid. Før i tiden blev den brugt til behandling af vorter. Det blev sagt, at dens sorte fordøjelsesvæske kunne nedbryde vorten. De lever i lav vegetation på tørre og solbeskinnede strandklitter, overdrev og brakmarker. I Vordingborg Kommune er den kun fundet på Høvblege på Møn. De æder både planter og andre insekter, som fx tidselbåndfluen.

KENDETEGN

- **Han:** Hannen er 25-35 mm. Grundfarven er grøn, men kan være mere brunlig eller rødlig. Han har sorte pletter på bagkrop og vinger. Vingerne kan være enten kortere eller længere end kroppen. Når han »synger« ved at gnide sine vinger mod hinanden, lyder det som enkelte klik eller som en serie af klik.
- **Hun:** Hunnen ligner hannen, men hun er større, 26-45 mm, og har en læggebrod på 17-25 mm.

FORVEKSLING

Den kan forveksles med andre store løvgræshopper. De mangler de sorte prikker på bagkroppen og vingerne.

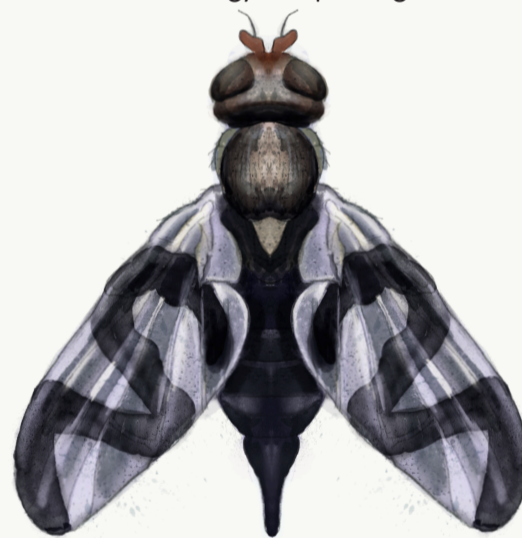
TIDSELBÅNDFLUE

(*Urophora cardui*)

Tidselbåndflue en smuk, lille flue på 4,5-6 mm. Den har et refleksgult scutellum (trekanten bag forkroppen) og et særligt mønster på vingerne bestående af fire mørke bølgebånd på lys baggrund. Forbrystet er sort med gyldent skær og refleksgule skuldre, bagkroppen er sort. Hunnen kan kendes fra hannen på, at hun har et aflangt læggerør i bagenden. Hannens bagkrop er afrundet. Fluen er udbredt i hele landet, hvor der er tidsler. Derfor ses den tit på græsningsmarker.

LIVSCYKLUS

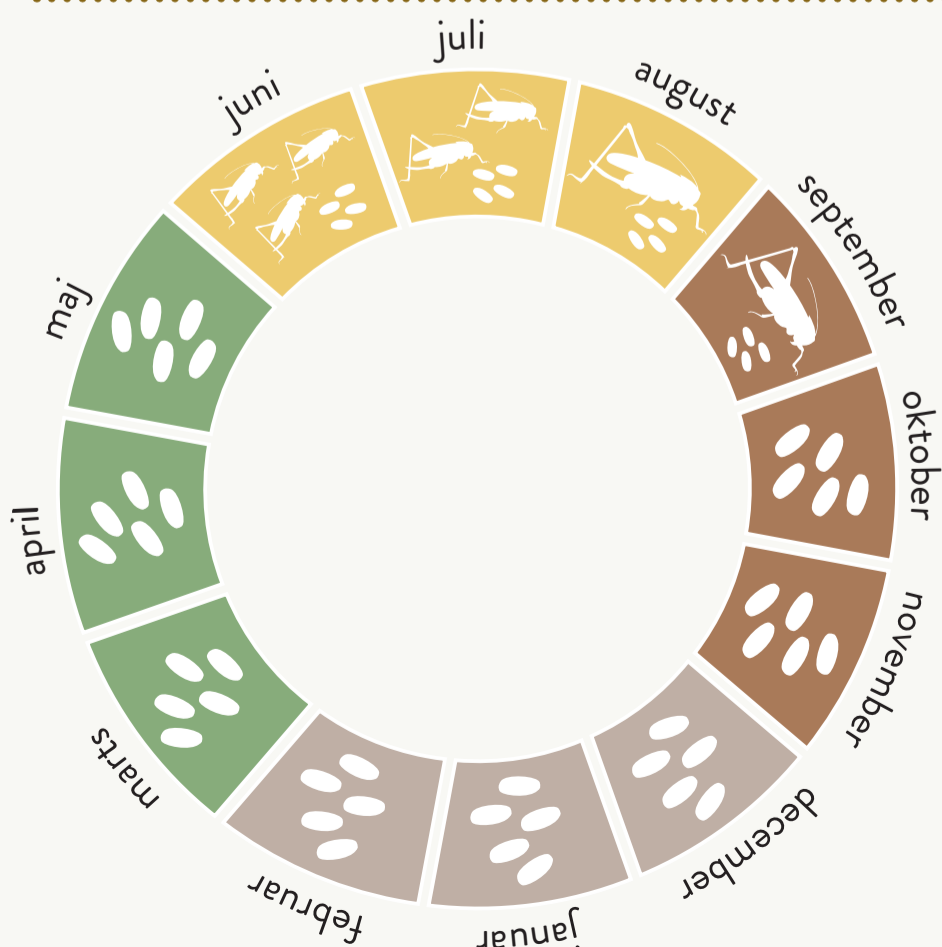
- Fra sidste uge i maj til midt i juli, ses de voksne fluer flyve rundt. Æggene lægges på forskellige arter af tidsel.
- Når larverne kommer frem, danner tidslen en galle (fast kugle) omkring dem. Den er på størrelse med en hasselnød, og sidder på stænglerne. Der kan være flere larver i en galle.
- Frem til maj, året efter, vokser larverne sig store inde i gallen og forpupper sig.
- Når de voksne tidselfluer er klar, maser de sig ud af gallen, og flyver væk for at begynde parringen.

Tidselbåndflue, hun
4,5-6 mm lang

Et vortebider-liv

1. Den ses fremme på varme og solrige dage fra juni til sidst i september.
2. Parringen finder sted i august og september. Hannen tiltrækker hunnen med sin »sang«.
3. Hunnen lægger æggene med sin læggebrod et par centimeter nede i jorden. Hun kan lægge 250 æg i løbet af sommeren.
4. Æggene klækker til nymfer i maj 1,5-6 år efter, at de er blevet lagt.
5. Græshopper har ufuldstændig forvandling, hvilket betyder, at nymferne langsomt ligner de voksne græshopper mere og mere gennem deres 6-7 stadier (hudskifter), indtil de er færdigudviklet i august.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

STOR KEJSEKULDSMED OG BRUNLIG PERLEMORSOMMERFUGL

Stor kejserguldsmed,
hannen er op til 84 mm lang

STOR KEJSEKULDSMED

(*Anax imperator*)

Stor kejserguldsmed er nok Danmarks længste insekt på hele 84 mm i længden. Det er en relativ ny art i Danmark og forekommer i hele landet. Den er især knyttet til stillestående ferskvand, særligt vandhuller og kanaler. Som larve og nymfe lever den i vandet, mens den som voksen lever på land. Kejserguldsmeden hører til familien mosaikguldsmede. Som andre guldsmede er den et rovdyr, der lever af fx sommerfugle.

KENDETEGN

- **Han:** Øjnene er blå og grønne. Forkroppen er græsgrøn og bagkroppen blå med sort mønster, der ligner en linje med blå pletter.
- **Hun:** Hendes øjne er mere grønne og bagkroppen mere blågrøn. Hendes mønster er brunt.
- **Nymfe** (larvestadie): Kroppen er grønlig med 3 sæt brunstribede ben. Den har tre torne bagtil. Nymferne spiser ved, at den leddede underlæbe, kaldet masken, skydes frem foran hovedet og griber byttet.

FORVEKSLING

Den kan forveksles med andre mosaikguldsmede, men mønsteret hos andre arter har flere pletter end linjer.

BRUNLIG PERLEMORSOMMERFUGL

(*Boloria selene*)

Brunlig perlemorsommerfugl er 33-44 mm stor. Den er i tilbagegang på Fyn, Sjælland og øerne. Den lever oftest i moseområder, men kan også ses ved blomsterrige enge og i skovbryn.

På oversiden er den orange med sorte pletter som de 10 andre arter af perlemorsommerfugle, der lever i Danmark.

På undersiden kan den kendes på de mange perlemor-farvede pletter og sorte V-er langs vingekanten.

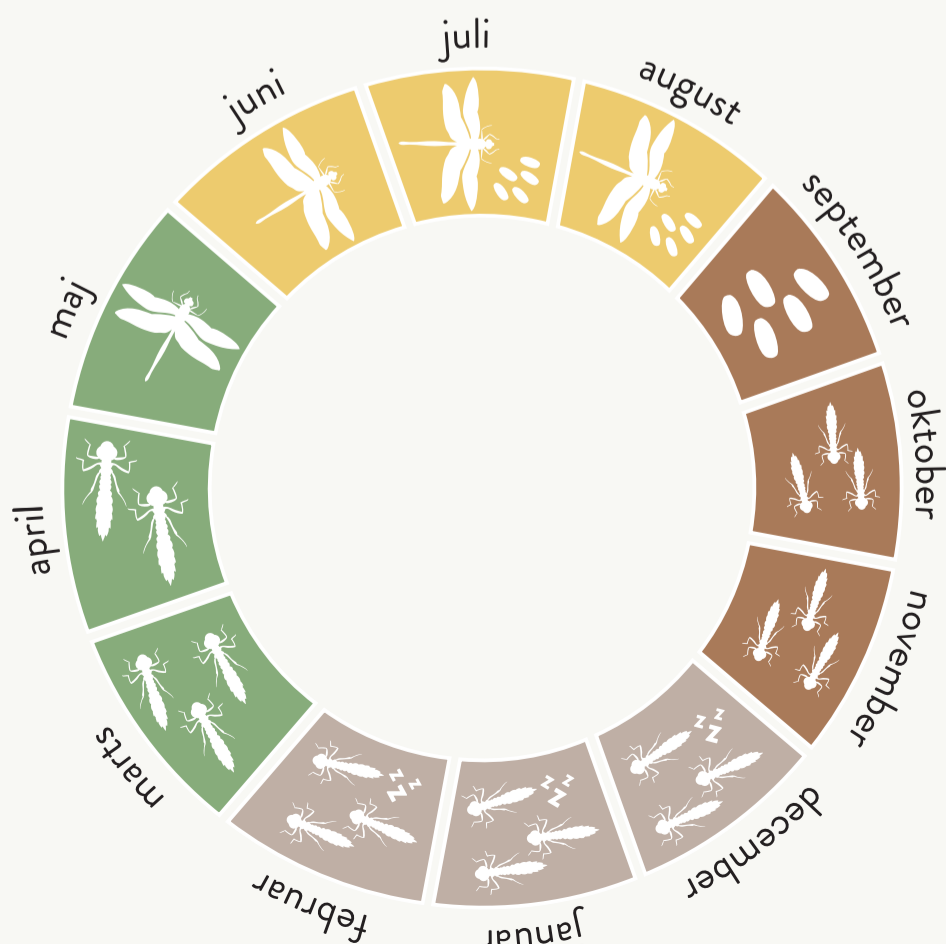
LIVSCYKLUS

Brunlig perlemorsommerfugl har to overlappende generationer.

- Første generation er på vingerne fra maj til sidst i juli.
 - De æg, der lægges tidligt på sæsonen, når at udvikle sig til voksne sommerfugle (anden generation) samme år i juli-september.
 - De lægger nye æg, der klækker til larver.
- For første generation, der lægger æg sent, når larverne af deres æg ikke at komme på vingerne samme år.
- Larverne fra begge generationer overvintrer i visne blade, og er klar til at æde violblade i det tidlige forår.

Brunlig
Perlemorsommerfugl,
vingefang 33-44 mm

Et stor kejserguldsmed-liv

1. Den voksne store kejserguldsmed kommer på vingerne fra sidst i maj til sidst i august.
2. Parringen foregår ved, at hannen tager fat om hunnen, hvor de flyver rundt i tandem. Når hannens sæd er klar, bøjer hunnen bagkroppen mod hannen og selve parringen sker.
3. De næste 8-10 uger lægger hunnen æg i vandet, gerne på flydende plantemateriale med rigeligt lys og varme.
4. Æggene klækker til nymfer efter ca. 3 uger.
5. Nymfen lever i vandhullet i 2 år. Den vokser fra maj til oktober. Det første år 7-40 mm og andet år vokser den til sidste nymfestadie.
6. Den forpupper sig næste forår og kommer frem som voksen indenfor to uger.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

BLÅBÅNDET PRAGTVANDNYMFE OG LYS BÆKBILLE

Blåbåndet pragtvandnymfe, han.
Vingefang 61-65 mm, hos hunnen 65-70 mm

BLÅBÅNDET PRAGTVANDNYMFE

(*Calopteryx splendens*)

Blåbåndet pragtvandnymfe findes udbredt i hele Danmark, hvor den er knyttet til små og mellemstore rindende vandløb med rent og iltrigt vand. Blåbåndet pragtvandnymfe er i fremgang på grund af de generelle forbedringer af vandløbene. Den ligner en lille guldsmed på 45-48 mm i længden. I hvile holder vandnymfen vingerne samlet over bagkroppen, hvor en guldsmed har spredte vinger. Vandnymfen er et rovdyr både som larve og voksen. Larven lever af larver fra andre vanddyr som lys bækbille. Den voksne vandnymfe lever af flyvende insekter.

KENDETEGN

- **Han:** Den har to sæt vinger med blå pletter på. Resten af vingen er gennemsigtig. Vingefanget er 61-65 mm. Kroppen er blå med metallisk glans.
- **Hun:** Hunnen mangler helt de blå farver. Vingerne er gennemsigtige med grøn tone. Kroppen er grøn-bronzefarvet med metalglans. Vingefang er 65-70 mm.
- **Nymfe** (larvestadie): Grågrønlig med tre fjerformede haleblade.

FORVEKSLING

- Hunnen er nem at forveksle med kobbervandnymfer. Hannen kan forveksles med hannen fra blåvinget pragtvandnymfe, men den har helt blå vinger.

Larverne fra pragtvandnymfe og lys bækbille kan findes ved at gå på opdagelse i vandløb og løfte sten.

LYS BÆKBILLE

(*Elodes minuta*)

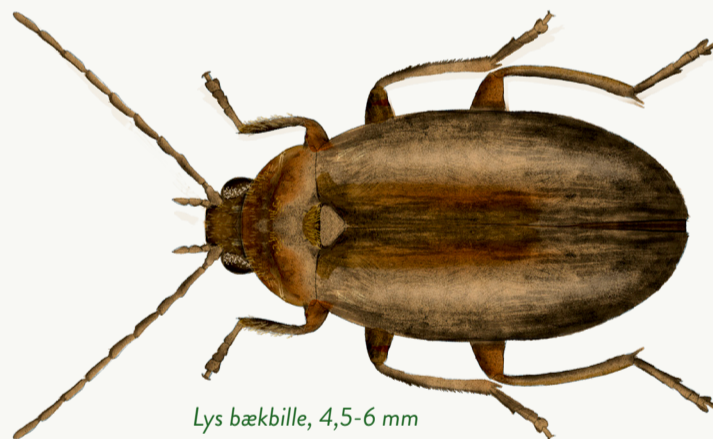
Lys bækbille er en mindre bille på 4,5-6 mm. Den hører til amfibillerne, hvor der er registreret 13 forskellige arter i Danmark. Den voksne ses kun ved våde lokaliteter og især ved rindende vandløb. Bækbillen er udbredt i hele Danmark.

Den voksne har en oval kropsform, lange antenner og store øjne. Den er lysbrun og bliver mørkere mod bagenden.

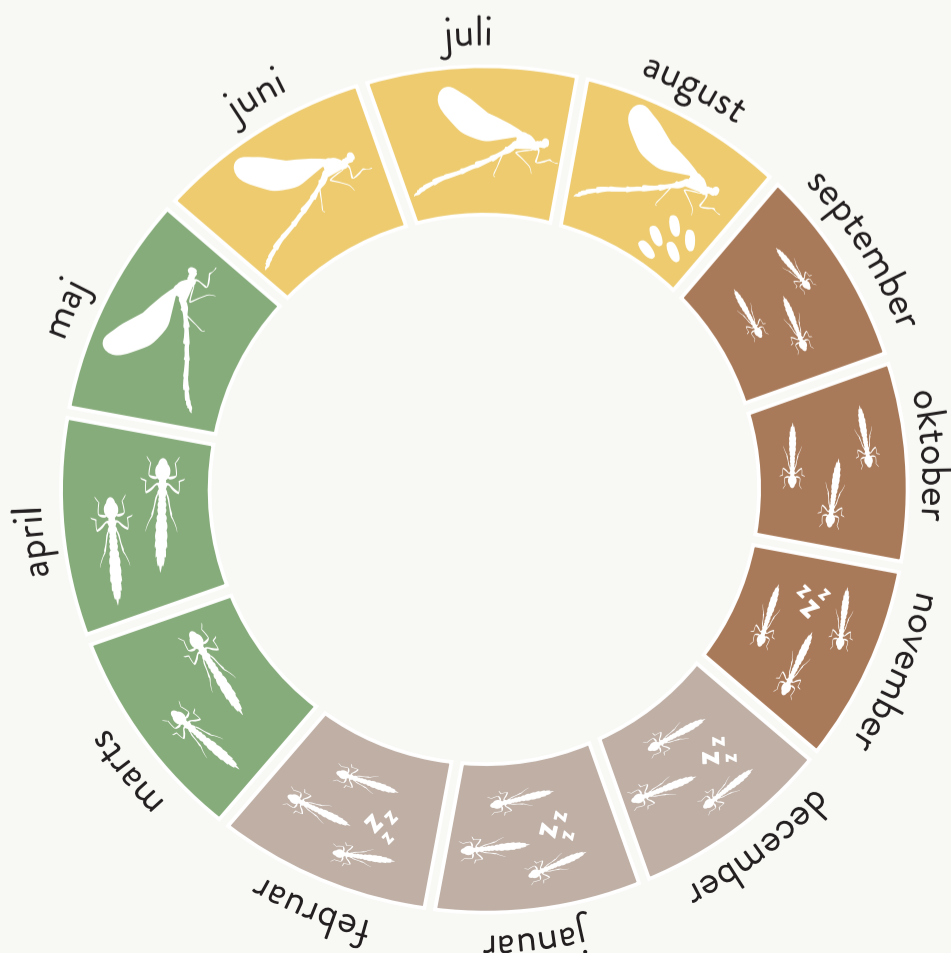
Larven ligner lidt en bænkebider med de mange led, men den har kun tre sæt ben. Den er bred, flad og ofte mørkebrun. Den har lange følehorn og ånder gennem huden.

LIVSCYKLUS

- Den voksne lys bækbille er fremme fra sidst i april til sidst i august. Den lever af nedbrudte dyre- og planterester.
- Larven lever på lavt vand, hvor den spiser alger og svampe.
- Larven overvintrer i vandet indtil foråret, hvor den ved forpupning bliver til den voksne bille.

Lys bækbille, 4,5-6 mm

Et pragtvandnymfe-liv

1. Den voksne pragtvandnymfe er på vingerne fra midten af maj til slutningen af august.
2. Parringen foregår ved, at parret danner et hjerteformet parringhjul, hvorefter hunnen lægger sine æg ved at bore dem ind i vandplanter.
3. De kan parre sig flere gange i løbet af sommeren, men kun et par gange bliver der noget frugtbart ud af det.
4. Efter 2-3 uger klækker ægget, og nymfen kommer ud.
5. Nymfen lever i vandet og er 2-3 år om at færdigudvikle sig. Den er aktiv og vokser i sommerhalvåret, og går i en dvaletilstand i vinterhalvåret.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

VANDRØVER OG HYDROGLYPHUS

Vandrøver,
ca. 8-12 mm lang

VANDRØVER

(*Ilyocoris cimicoides*)

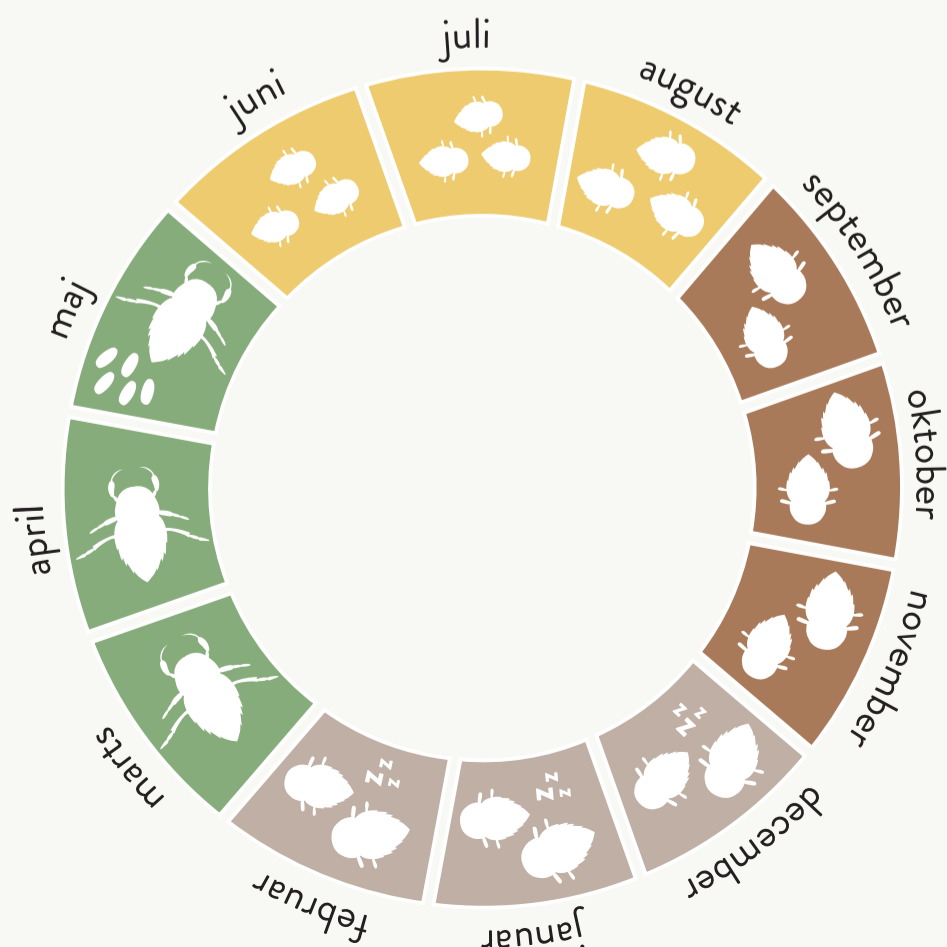
Vandrøver er en vandtæge og den eneste repræsentant for familien vandrøvere i Danmark. Den er et grådigt rovdyr, der jager alt, hvad den kan finde under vandet. Orme, larver, vandbiller, andre vandtæger og mindre fisk. Når byttet er fanget og holdes fast af kloen på forbenet, bruger den munddelene til at spytte giftigt fordøjelsesmiddel ind i såret. Det opløser byttet, så det er nemmere at suge ind. Vandrøver er udbredt i næringsrige damme og småsøer med lav vegetation i hele landet.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hanner og hunner ligner hinanden. De er 8-12 mm lang. Lysebrun med et grønligt skær. Det forreste par ben er gribeben med en klo til at holde byttet fast. De to bagerste par ben er svømmeben med tæt behåring. Den kan også flyve.

FORVEKSLING

Kan forveksles med vandkalve på samme størrelse.

Du kan hele året rundt gå på jagt i vandhuller med et fintmasket fiskenet og finde de spændende dyr, der bor der.

HYDROGLYPHUS

(*Hydroglyphus geminus*)

Hydroglyphus geminus er en meget lille vandkalv på 2-3 mm. Den har endnu ikke fået et dansk navn. Mange vandkalve har gule og sorte mønstre, men *Hydroglyphus geminus*' er helt unikt. Hovedet fremstår mørkt men er faktisk mørkerødt. Forbrystet er hovedsageligt gulorange i forreste halvdel og langs begge sider, mens bagerste midte er sort. Dækvingerne er sorte med gulorange aftegninger, der altid danner tre striber, som afsluttes ca. 1/3 nede. På bagerste halvdel af dækvingen er en gul plet yderst i hver side, samt en gul endeplet på hver dækvinge. Den er tilknyttet vandhuller.

LIVSCYKLUS

- Den voksne vandkalv ses fremme på især solrige dage, hvor den jager sårbare vanddyr, som myggelarver. Det tyder på at vandkalvene jager sammen og deler byttet.
- Den lægger æg i plantedele.
- Larven lever i vandet, men forpupningen sker på land, hvor den voksne vandkalv også overvintrer.

Hydroglyphus, 2-3 mm

Et vandrøver-liv

1. Den voksne vandrøver ses fremme fra midten af marts til sidst i oktober. Den dør få uger efter æglægning.
2. Parringen finder sted i marts og æglægningen fra slutningen af april til maj. Æggene bores ind i stænglerne på vandplanter.
3. Efter en måned klækker æggene, og nymferne kommer frem.
4. Nymferne gennemgår deres 5 nymfestadier, fra midten af juni til midten af august.
5. I september er de voksne, men bliver først kønsmodne året efter.
6. Om vinteren går de i dvale.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

GRØN ØJENLØBER OG SPRAGLET DAMLØBER

Der er mere end 300 forskellige arter af løbebiller i Danmark

Grøn øjenløber,
længde 6,5-8 mm

GRØN ØJENLØBER

(*Elaphrus riparius*)

Grøn øjenløber er en løbebille på 6,5-8 mm. Både larve og voksen bille er rovdyr, der spiser andre biller og deres larver som fx spraglet damløber. De lever på fugtigt sand og lerblandet jord ved åer og søer og gerne få kilometer fra kysten. De er hurtige og forsvinder nemt under planterne. De er almindelige i hele landet.

KENDETEGN

Hanner og hunner ligner hinanden. Den er karakteristisk med en metalgrøn grundfarve på hoved, krop, lår og skinneben. Skinnebenene er orange. På dækvingerne har den øjepletter, der ser sølvfarvede ud, men ved nærmere eftersyn er de blåviolette svagt fordybede øjepunkter med en lysegrøn ring.

FORVEKSLING

Den kan forveksles med kobberfarvet øjenløber og sortbenet øjenløber. Det er især farven på lår og fødder, der skal kigges på. De er sorte hos de to forvekslingsarter.

SPRAGLET DAMLØBER

(*Stenolophus teutonius*)

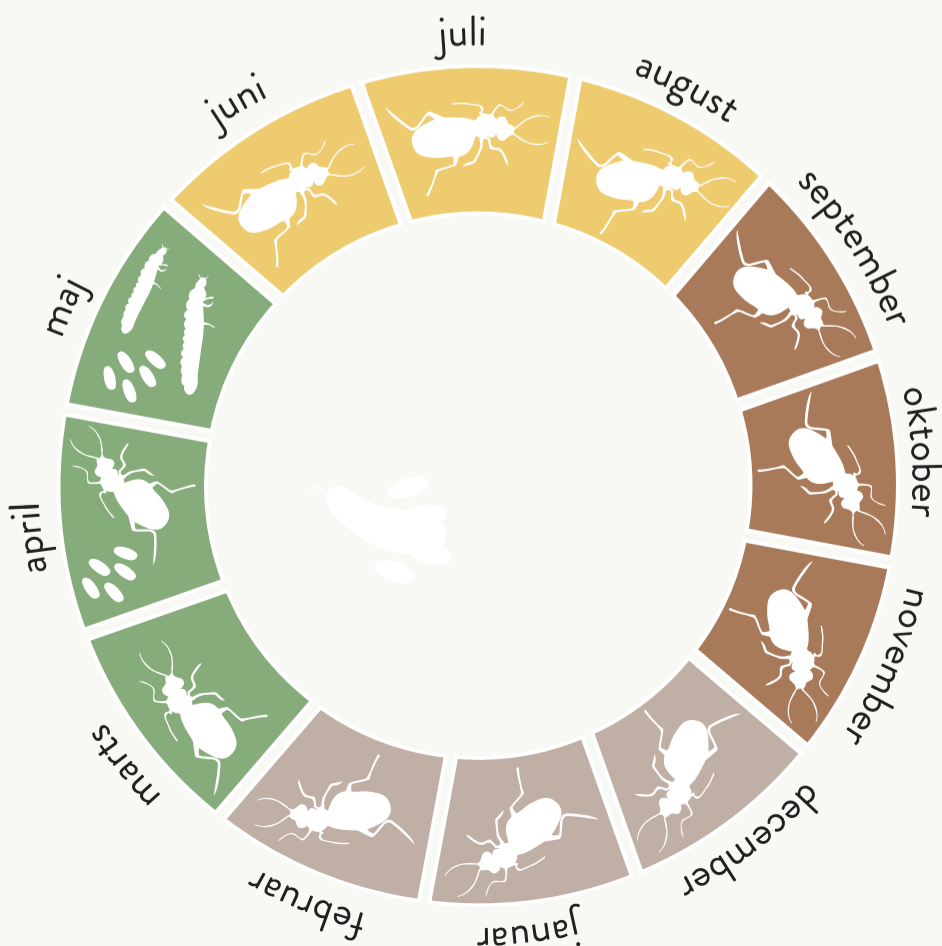
Sraglet damløber er også en løbebille, den er 6-6,5 mm. Hovedet er sort, forbrystet og de forreste dele af dækvingerne er orange, den bagerste del af dækvingerne er sorte. Benene er mørkegule, og det samme er de inderste led på følehornene. Forbrystet er næsten samme bredde på hele stykket i modsætning til biller i sumpløberslægten, som den kan forveksles med.

LIVSCYKLUS

- Den voksne spraglet damløber lever på åben og fugtig lerbund ved lergrave, søer og åer.
- Den er hovedsagelig et rovdyr, der spiser insekter, larver og orme, men den går ikke af vejen for nyspirede planter.
- Den er fremme fra maj til september.
- Det er en sjælden art, der dog er i fremgang.

Sraglet damløber,
længde 6-6,5 mm

Et grøn øjenløber-liv

1. Den voksne øjenløber er fremme fra april til september, men er mest aktiv om foråret og sommeren.
2. Parringen foregår i løbet af foråret, og æggene lægges i fugtig jord i nærheden af vand.
3. Efter få dage dukker larverne op. Når den er fuldt udvokset danner den en jordhule, hvori den forpupper sig.
4. Puppestadiet er kort. Hele udviklingen fra æg til voksen bille tager 5-6 uger.
5. Efter en månedstid er de kønsmodne, og den nye generation forbliver aktiv det meste af vinteren.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

HVEPSEEDDERKOP OG DØDSFLUE

Edderkopper er spindlere
og ikke insekter.
Skorpioner og mider hører
også til spindlerne. De har
8 ben, ingen vinger eller
antenner.

Hvepseedderkop, hun,
ca. 20 mm (uden ben)

HVEPSEEDDERKOP

(*Argiope bruennichi*)

Hun-hvepseedderkoppen er en af de største og mest iøjnefaldende edderkopper herhjemme. Hun måler 20 mm fra pande til bagkrop. Hvepseedderkoppen kom til Danmark i 1990'erne og er nu udbredt i hele landet. Den spinder sit hjulspind lavt i vegetationen og findes typisk på engarealer og skovlysninger med højt græs. Den fanger sit bytte, som fx fluer, i spindet. Den dræber sit bytte med gift, men er ikke selv giftig for rovdyr.

KENDETEGN

Hun: Bagkroppen er ægformet med sorte, hvide og gule striber. Det sorte bånd i midten bølgler som et M eller zig-zag mønster. Forkroppen er dækket af hvide hår. Benene er lysebrune med sorte bånd.

Han: Bagkroppen er lang og slank. Den har også striber, men de er ikke helt så hvepseagtige som hos hunnen. Ben og forkrop ligner hunnens.

Spind: Fangstspindet kan blive op til 40 cm i bredden. Det kan kendes på en tydelig hvid zig-zag stribe, der går ned igennem spindet.

FORVEKSLING

I Danmark kan de ikke forveksles med andre edderkopper.

DØDSFLUE

(*Cynomya mortuorum*)

Dødsfluen har på både dansk og latin sit navn efter dens levevis i døde dyr. Den bliver brugt i efterforskningen i mordsager til at fastlægge et præcist dødstidspunkt.

Den hører til spyfluerne, men er meget karakteristisk og let at kende, fordi den har et gult hoved. Bagkroppen er grågrøn og metalskinnende.

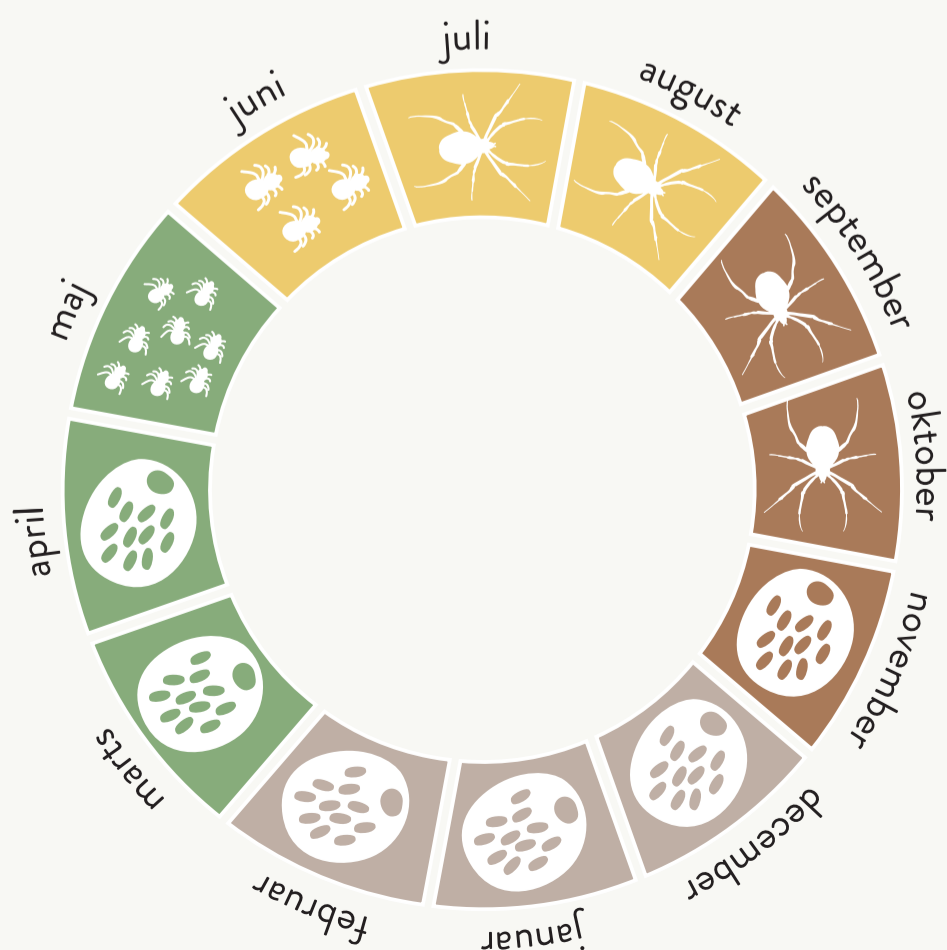
Den kan forveksles med kæmpefluen Harald og gulvinget flue, der begge har gult hoved. De har dog begge gultonende vinger og sort bagkrop.

LIVSCYKLUS

- Den voksne dødsflue er fremme fra slutningen af april til starten af november, hvor den lever af blomsterpollen, ofte i skovlysninger og på enge.
- Hunfluen lægger oftest sine 1-2 mm lange æg i døde små pattedyr.
- Larverne, kaldet maddiker, gennemgår tre larvestadier og et puppestadie på kun 35-40 dage.

Dødsflue,
8-18 mm

Et hvepseedderkop-liv

1. Den voksne edderkop ses fremme fra midten af juli til midten af oktober.
2. Parringen finder sted i juli og august lige efter hamskifte, hvor hunnens kæber er blødere og derfor udgør en mindre trussel for hannen.
3. Parringen ender tit med, at hannen bliver spist.
4. Hannen efterlader en prop i hunnen, der umuliggør, at hun kan parre sig med flere hanner.
5. Efter et par uger danner hunnen et karakteristisk, brunligt krukkelignende ægspind med 300-400 æg. De klækker efter ca. en måned.
6. De små edderkopper bliver i spindet vinteren over.
7. Næste sommer bliver de kønsmodne.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

SPYTTEEDDERKOP OG BADEVÆRELSEMYG

Spytteedderkoppen kan jage dyr, der er større end den selv.

Spytteedderkop,
ca. 5 mm (uden ben)

SPYTTEEDDERKOP

(*Scytodes thoracica*)

Spytteedderkoppen er en utrolig karakteristisk art med en meget speciel levevis, der har givet arten sit danske navn. På forkroppen har den et par store kirtler, der producerer gift og klæbesubstans. De to ting blandes og spyttes ud fra en åbning i kæben med stor kraft. Det sprayer ud over byttet som et net, så byttet klister fast til underlaget. Herefter aflives det med et giftigt bid. Den er ikke giftig for mennesker.

Arten er et nataktivt rovdyr, som fx spiser badeværelsemyg. Den lever i kældre og gamle loftrum. Den er kendt fra de fleste købstæder i alle dele af landet.

KENDETEGN

Hannen og hunnen ligner hinanden, hunnen er dog lidt større. De er ca. 5 mm store og i modsætning til mange andre edderkopper er for- og bagkrop næsten lige store. Den er bleg, næsten gennemsigtig til gullig grundfarve med sort mønster. Benene er relativt lange og sortstribende.

FORVEKSLING

Den kan forveksles med edderkoppen *Nesticus cellulanus*, der har samme farvespil, men dens forkrop er meget mindre.

BADEVÆRELSEMYG

(*Tinearia alternata*)

Badeværelsemyg er et meget lille tovinget insekt på kun 2-3 mm. Den hører til sommerfuglemygfamilien, der har 60 forskellige arter i Danmark. På trods af navnet er de hverken sommerfugle eller egentlig myg, og de stikker ikke.

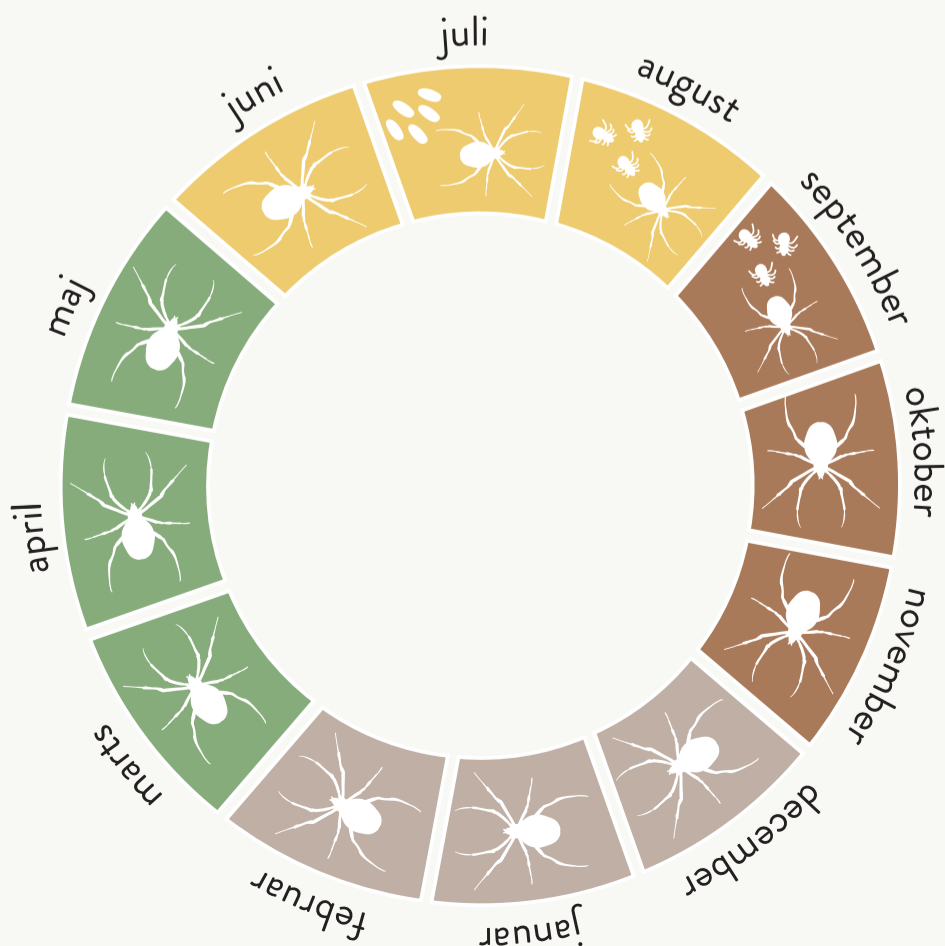
Den har klare vinger med fine, håragtige skæl. Den er udbredt i bymæssig bebyggelse i det meste af verden, hvor den er knyttet til fugtige overflader, som fx på badeværelset og i kældre.

LIVSCYKLUS

- Hunnen lægger op til 100 æg på et fugtigt sted.
- Larve- og puppestadiet foregår dybere nede i det fugtige substrat fx i afløb. De tåler ikke tørt klima.
- De ses fremme fra maj til oktober. De har flere generationer på et år. Derfor kan der i perioder være rigtig mange badeværelsemyg.

Badeværelsemyg,
2-3 mm

Et Spytteedderkop-liv

1. Den fuldvoksne spytteedderkop kan ses fremme hele året, men ses oftest fra april til september.
2. Arten bliver kønsmoden i sommerhalvåret, hvor parringen finder sted.
3. Efter parringen vandrer hunnen rundt med æggene i en lille kokon (et hylster) under kroppen i 2-3 uger. I den periode er hun særlig sårbar overfor andre edderkoppers angreb.
4. De små, nye edderkopper bliver hos moderen indtil første hudskifte. Herefter lever de alene. De er voksne efter 5-7 hudskifte. De bliver lidt større for hvert hudskifte.
5. Hannen kan blive 2 år, og hunnen 4 år gammel. De kan parre sig flere gange i løbet af deres liv.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

ORANGEBRYSTET SOLBILLE OG HJORTETRØST

Hjortetrøst er god til at tiltrække sommerfugle.

Solbille er blevet sjælden i Danmark, næsten truet, fordi dens levesteder forsvinder.

Orangebrystet solbille,
7-9 mm

ORANGEBRYSTET SOLBILLE

(*Oedemera croceicollis*)

Orangebrystet solbille er en sjælden bille i Danmark. Den er 7-9 mm. Dens latinske navn betyder »*Oedemera*en med den safranfarvede krave«. Den foretrækker at leve på mere eller mindre fugtige enge både med og uden saltpåvirkning. Den lever i, på og af blomstrende urter som hjortetrøst og tidsler.

KENDETEGN

- Hanner og hunner ligner hinanden i farvefordelingen med rødgul eller orangefarvet forbryst, der er tydelig i kontrast til den sorte krop og hoved med blågrønlige skær. De har store øjne. Forskinneben og forfødder er gulorange.
- **Han:** Lidt slankere end hunnen. Har kraftigere bagben med tykke baglår.
- **Hun:** Lidt bredere end hannen og med spinkle ben.

FORVEKSLING

Den kan forveksles med træbukken bøgebuk, der dog er mere behåret og ikke har tydelige længdegående striber i dækvingerne.

HJORTETRØST

(*Eupatorium cannabinum*)

Den vilde hjortetrøst i Danmark kaldes også for hamp-hjortetrøst og er ret almindelig. Udover hjortetrøst findes der flere arter i slægten *Eupatorium*, som kun dyrkes i haver.

Hjortetrøst er 50-150 cm høj. Den gror på lysåbne og gerne fugtig bund ofte ved damme og vandløb.

Bladene er græsgrønne, lancetformede og har en savtakket rand.

De har meget kort stilk.

Stængelen er stiv og næsten hårløs.

Blomsterne sidder i en halvskærm, der består af 4-6 kurve, der igen består af nogle mindre rørformede lyserøde kronblade. Heri dannes en lille aflang nød med en fnok (den lille dusk af tynde hår der sidder på frøet, ligesom på en mælkebøtte).

Planten er ikke spiselig.

LIVSCYKLUS

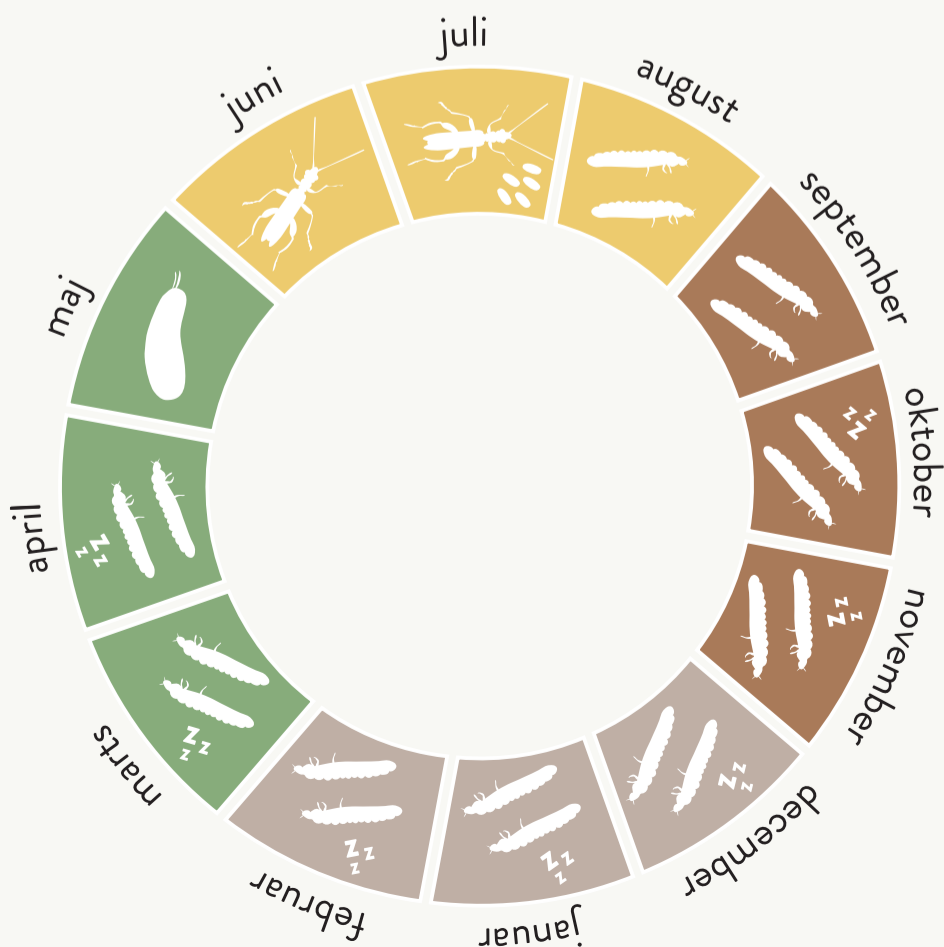
- Blomstring finder sted fra juli til september, hvor de bestøves af insekter.
- Nødderne bliver siddende på planten, indtil vinden river dem af, og slynger dem afsted.
- De spredes derfor ikke så langt og ses ofte mange sammen.

Hjortetrøst

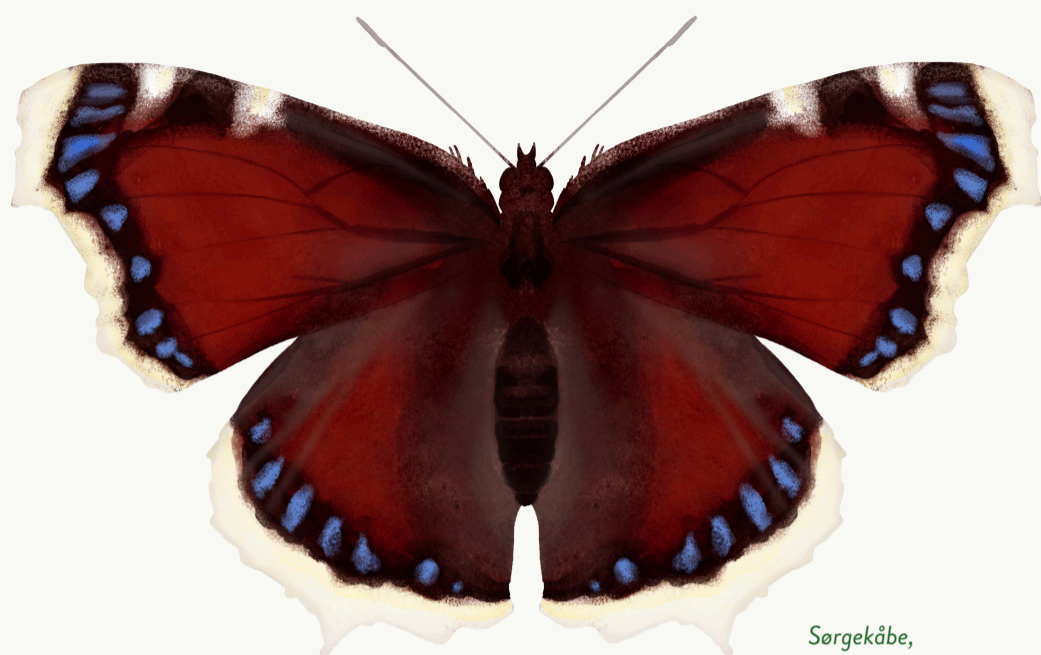
Et orangebrystet solbille-liv

1. Den voksne solbille er klar til at flyve i juni. Varme år ses den allerede i maj.
2. I juni og juli flyver de rundt, og spiser nektar fra skærmplanter.
3. De lægger æg på deres foderplanter, og larverne æder videre på disse planter hen over sommeren. Larven kan både tygge og raspe ligesom en snegl.
4. Larven overvintrer i visse stængler af deres foderplante, typisk i overgangen mellem stængel og rod.
5. Fra midten af maj er larverne færdigudviklede, og de forpupper sig og forvandles til voksne individer.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

SØRGEKÅBE OG DUN-BIRK

Søgekåbe,
vingefang 70-80 mm

SØRGEKÅBE

(*Nymphalis antiopa*)

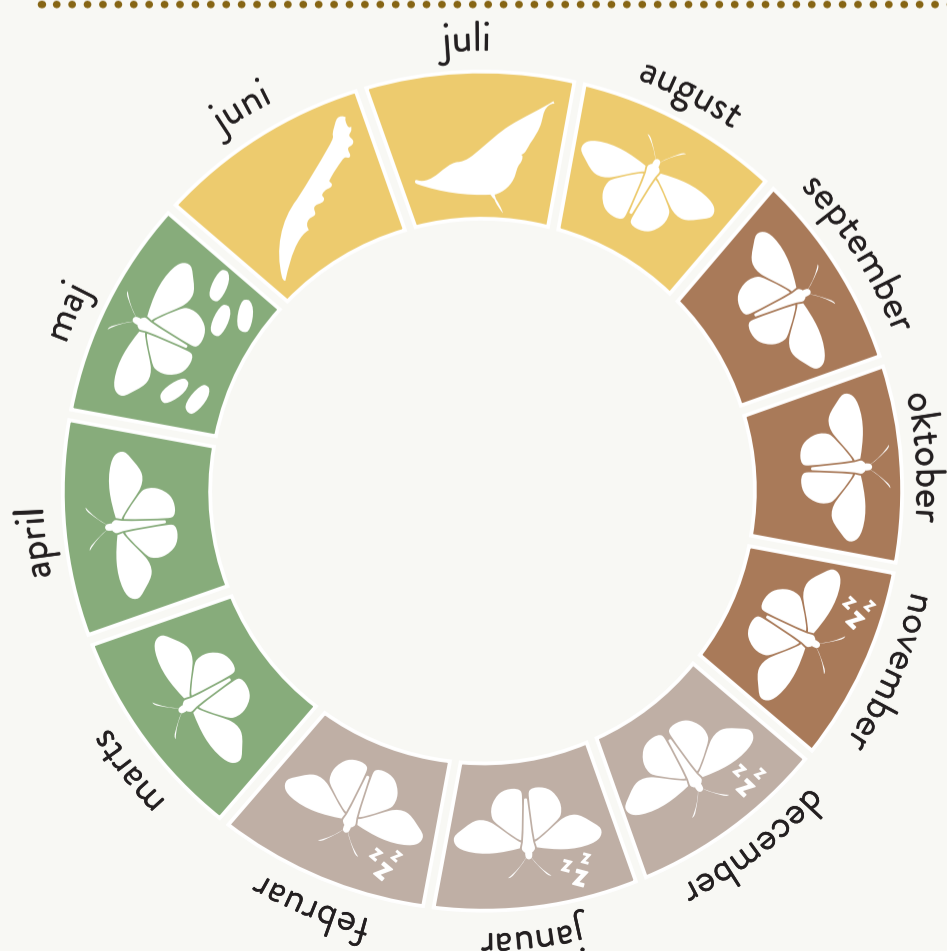
Søgekåbe er en af de største sommerfugle i Danmark med et vingefang på 70-80 mm. Den lever i skovbryn og lysninger med pil, elm og birke-træer. Da den kræver en vis varme, ses den oftere i varme og solrige somre. Den er mest almindelig i Østdanmark.

KENDETEGN

- **Voksne:** Hanner og hunner ligner hinanden. Vingerne er mørk bordeauxrød på oversiden. Langs kanten er et tydeligt hvidgult bånd. Over dette er der en række blå pletter. Langs forvingernes kant ses 4 hvide pletter. Når vingerne er klappet sammen, ser den sort ud, med en hvidgul kant.
- **Larve:** Bliver op til 50 mm lang. Den er sort med lyse hår og sortgrå ryg- og sidetorne som andre takvingelarver. Den kan let kendes på, at den har tydelige orange pletter på ryggen.

FORVEKSLING

Den voksne sommerfugl vil kun i flugt kunne forveksles med dagpåfugle-øje på grund af den mørke farve.

Søgekåben er glad for nedfaldsfrugt, og kan på den måde lokkes ind i haven.

DUN-BIRK

(*Betula pubescens*)

Dun-birk er et højt løvfældende træ med hvid bark. Dun-birk og vortebirk ligner hinanden både på udseende, anvendelse, levesteder og livscyklus. Dun-birk kan kendes på, at de unge skud og blade har dun.

Den gror bedst på næringsfattig jord, der ikke er for våd eller sur. Der har været birke-træer i Danmark siden istiden, og hele træet har gennem tiden været brugt til alt fra birkesaft og plantefarvning til brænde. Dun-birk kan leve op til 100 år, men vælter ofte mange år før, fordi rodnettets er svagt.

LIVSCYKLUS

- De lysegrønne rudeformede blade springer ud i slutningen af april.
- I maj springer blomsterne ud, de bestøves af vinden.
- Blomsterne sidder i det, der kendes som rakler
 - o Hanrakler er gule og hængende.
 - o Hunrakler er korte, grønne og oprette. Senere bliver de hængende.
- Fra hunraklerne udvikles små nødder med to vinger. De spredes med vinden fra juli til september.

Dun-birk,
kvist

Dun-birk,
vintersilhuet

Et søgekåbe-liv

1. De overvintrende voksne sommerfugle flyver fra marts til maj, hvor de parrer sig og lægger æg.
2. Æggene er buddingformede, og lægges i klaser på tynde kviste af fx birk.
3. Fra æggene kommer larverne ud og spiser af bladene i 6-7 uger.
4. Herefter forpupper de. Det tager op mod 3 uger afhængigt af, hvor varmt det er. Den brunlige puppe hænger typisk lige nedad fra tynde kviste.
5. De nye, voksne individer flyver fra start juli til oktober, hvor de overvintrer på mørke, rolige steder som i kvasbunker og brændestabler.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

IRIS OG SELJE-PIL

Iris, han,
vingefang 58-68 mm

IRIS

(*Apatura iris*)

Iris er en temmelig almindelig sommerfugl i Danmark. Den lever i fugtige og lyse skove med pil. Hannen flyver mest i trætoppene, hvor hunnen mest ses ved jordhøjde.

KENDETEGN

- **Han:** Har et vingefang på 58-66 mm. På oversiden er han metalskinrende blå eller violet med hvide striber, og på bagvingen ses en orange plet. Når vingerne er klappet sammen, kan man se en tydelig øjeplet.
- **Hun:** Er 60-72 mm. På oversiden er hun brunlig til matsort, stadig med den hvide stribe og den orange plet som hannen. Hun har også en tydelig øjeplet, der ses, når vingerne er klappet sammen.
- **Larve:** Det yngste larvestadie varierer fra brun over gul til grøn. Senere får larven lysegule eller hvidgule striber på siden af kroppen og hovedet. Larven får nogle hornlignende udvækster. De kan være lys blå til gule.

FORVEKSLING

Både hannen og hunnen kan forveksles med *Apatura ilia*, især hvis de flyver. *Apatura ilia* har en orange ring om pletten på forvingen, og spidsen af følehornene er gule.

Seljepil, kvist

SELJE-PIL

(*Salix caprea*)

Selje-pil er et mindre løvfældende træ, der kan blive op til 10 meter højt. Det bliver sjældent mere end 50 år. Træet har været i Danmark i mindst 10.000 år. Det er en såkaldt pionérart, hvilket betyder, at det er et af de første træer, der vokser frem, når jorden er bar i et nyt område, som efter fældning af træer inde i en skov.

Det er et lyskrævende træ, der er knyttet til fugtig jordbund langs søer, åer og på enge. Der er luftkanaler i deres rødder, så de kan tåle at stå i vand i lange perioder.

Bladene er brede og ovale med mørkegrøn overside og gråhvid underside med mange, fine hår.

Selje-pil kan, som andre piletræer, bruges til at flette med, da de unge skud er meget smidige.

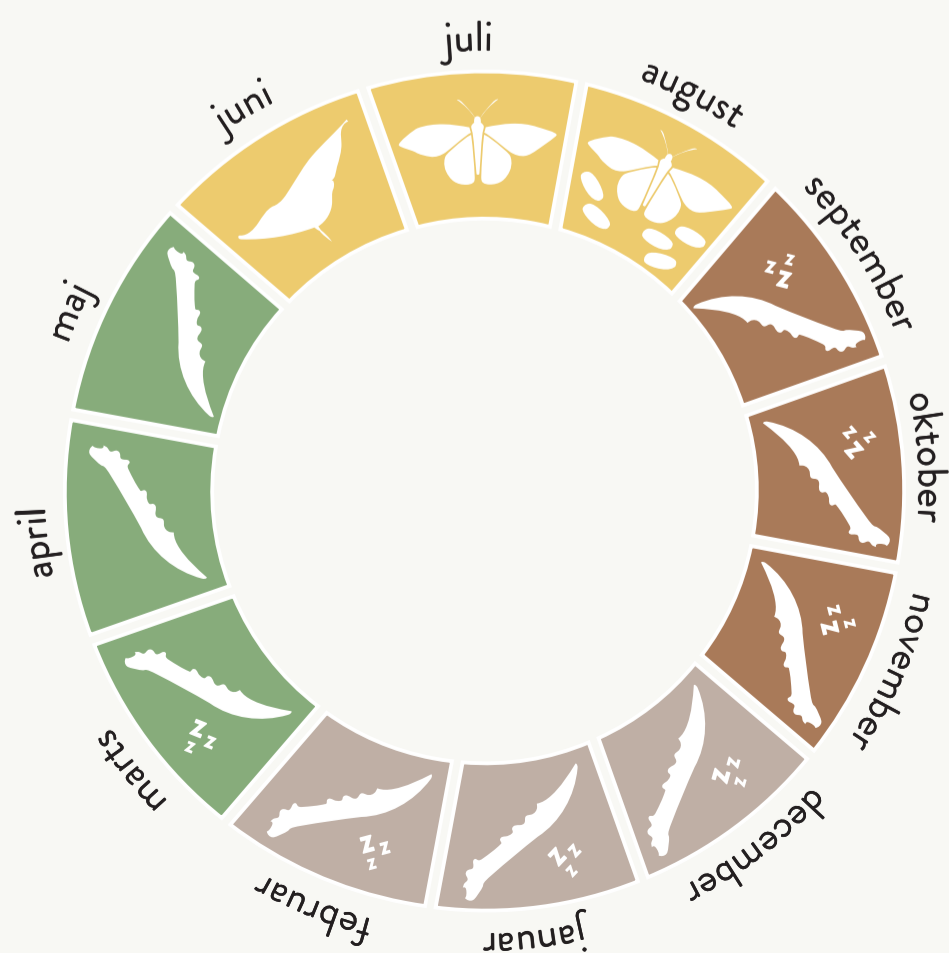
LIVSCYKLUS

Selje-pil er tvebo, hvilket betyder, at det enten er et hantræ eller et huntræ

- De blomstrer i april. Blomsterne på han-træerne kendes som »gæslinger«. Hun-træets blomster er små og svære at få øje på. De bestøves af insekter.
- Bladene springer ud i maj.
- Fra hun-blomsterne udvikles frugterne, der er små kapsler med bittesmå frø i.
- Frøerne er pakket ind i det, man kalder frøuld, der hjælper med at sprede frøene langt væk.

Seljepil,
vintersilhuet

Et iris-liv

1. Iris er afhængig af temperaturen, så på en varm sommer kan de ses flyve i starten af juli, men mere almindeligt slut juli til midt august.
2. De parrer sig i jord- til buskhøjde, og æggene lægges på bladoversiden af piletræer.
3. Ægget klækkes, og den unge larve spiser æggeskallen og senere af bladet. Den overvintrer i vinklerne mellem grenene på piletræet.
4. I foråret kommer larven frem igen. Den spiser løs af pileblade og vokser sig hurtig stor.
5. I juni danner den en lysegrøn puppe på undersiden af et pileblad.
6. Når temperaturen er tilpas varm, sker forvandlingen til voksen sommerfugl.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

MOSHUMLE OG MÆLKEBØTTE

Blade, blomster og knopper af vejmælkebøtte er spiselige. De smager bedst i marts til maj.

Moshumle,
10-19 mm

MOSHUMLE

(*Bombus muscorum*)

Moshumlen lever i bi-kolonier med en dronning, sterile hunner og hanner, i alt 40-120 individer. De bygger deres bo overjordisk kun dækket af græs eller mos. Det er en humlebi i langtungebi-familien, hvor der findes 63 forskellige arter i Danmark. Moshumlen foretrækker fugtige og åbne områder ved kyster, skovlysninger og parker.

KENDETEGN

- **Dronning:** 17-19 mm. Den er meget behåret. På forbrystet er håret rødbrunt og strittende. På bagkroppen lys til bleggule hår med brune bånd på andet og tredje bagkropsled. Først på sjette bagkropsled er der sorte hår mellem de gule. Benene er gulligt behårede, fødder og skinneben er brunlige.
- **Steril hun:** 10-16 mm. Ligner dronningen. Fungerer som arbejder i kolonien. De flyver kun 100 m væk fra kolonien.
- **Han:** 13-15 mm. Ligner dronningen. Hannernes rolle er at befrugte dronningen.

FORVEKSLING

Kan forveksles med andre humlebier. Det er vanskeligt at kende forskel.

MÆLKEBØTTE

(*Taraxacum* sp.)

Almindelig vejmælkebøtte er egentlig en fællesbetegnelse for en lang række småarter i slægten *Taraxacum*. Mælkebøtten kan sprede sig uden befrugtning, og nogle kopier af moderplanten ændrer sig så meget, at det betegnes som en ny art. I Danmark er der registreret 420 forskellige arter. Almindelig vejmælkebøtte har en kraftig pælerod. Blomsterne sidder i en kurv på den hule og mælkefyldte stængel. Bladene er mat lysegrønne på undersiden og mørkere på oversiden. Planten kan blive 15-45 cm høj.

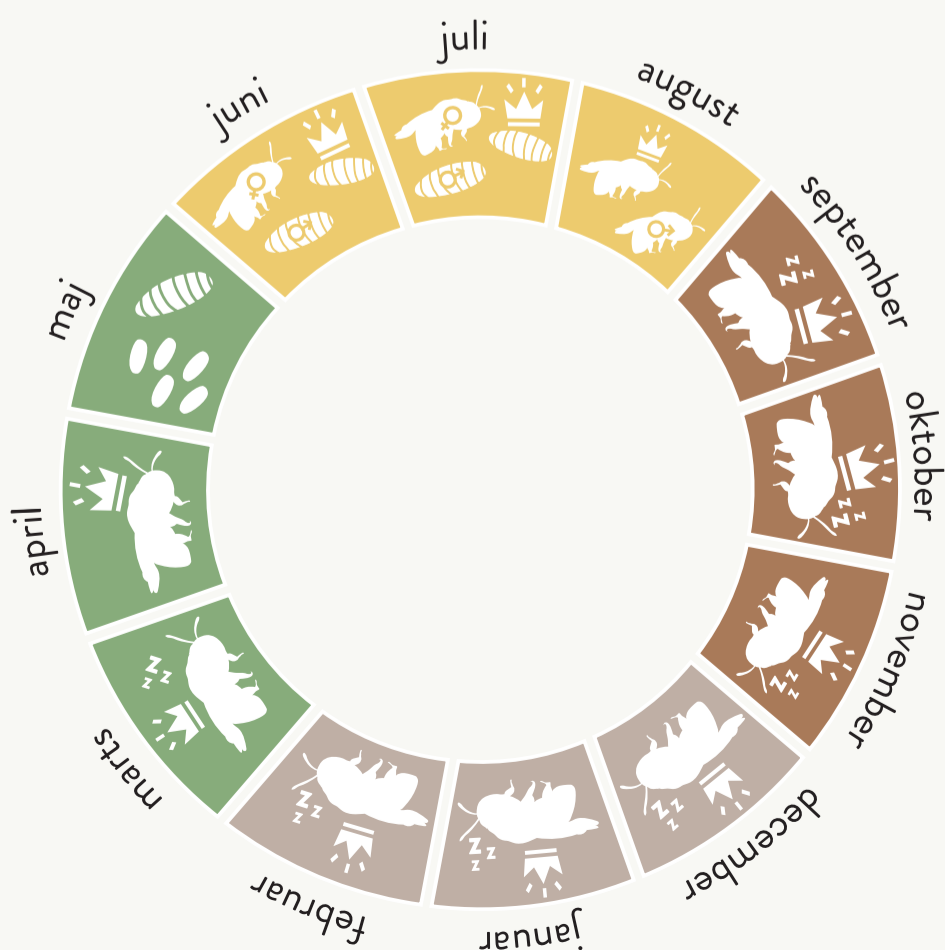
LIVSCYKLUS

Mælkebøtten er en toårig eller flerårig urt (afhængig af arten).

- **Første år** danner den en krans af blade lidt hævet over jorden.
- Fra **andet år** danner den blomster i april-maj. Hvis den klippes/slås, kan den blomstre frem til september.
- De små, mørke nødden der har hver paraplyformet fnok, så de kan flyve langt.

Mælkebøtte

Et moshumle-liv

1. Den overvintrende dronning kommer frem i april og laver en rede til sine æg.
2. Hun lever hele sommeren og dør i starten af oktober.
3. De sterile hunner (arbejdere) udvikles først fra æggene, og fra juni er de klar til yngelpleje af de sultne larver af hanner og nye dronninger.
4. I august er hanner og de nye dronninger klar til at parre sig. Arbejder-hunner og hanner dør.
5. De befrugtede dronninger vender tilbage til redekammeret og overvintrer til næste forår.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

KOBBERGULDBASSE OG HORSE-TIDSEL

Kobberguldbasse,
længde 14-20 mm

KOBBERGULDBASSE

(*Protaetia cuprea*)

Kobberguldbassen er en guldbasse. Det er en dansk betegnelse for en lille gruppe af en større billefamilie torbister, hvor der er 83 kendte arter i Danmark, de fleste er sjældne. Det latinske navn kan oversættes til »kobberbeskyttelse«, da skjoldet ofte er kobberfarvet.

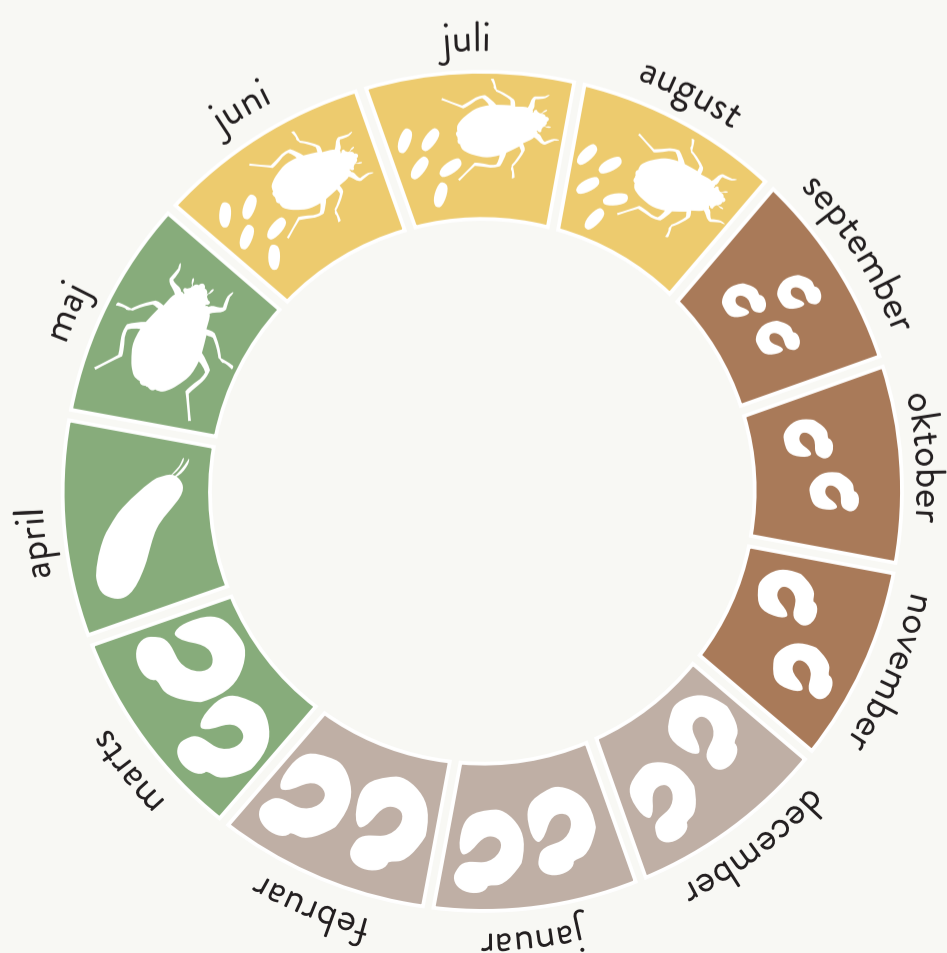
De ses ofte talrige på blomsterrige overdrev, enge og nær nåleskove med røde skovmyretuer. I solskinsvejr ses de på tidsler og andre blomstrende planter.

KENDETEGN

- **Voksen:** Han og hun ligner hinanden. Hunnerne er tit størst. De er 14-20 mm lange. Dækvingerne er uden hår, olivengrønne til kobberfarvede, med hvide mærker, som ligner »ridser i lakken«.
- **Larve:** Larven er en karakteristisk torbist-larve, og er meget svær at artsbestemme. Den er stor, hvid, fed og krum som et c. Den ses ikke fremme, da den lever inde i myretuen.

FORVEKSLING

Den voksne kan forveksles med grøn guldbasse.

Ræve og grævlinger kan splitte en myretue ad, for at få fat i de lækre torbist-larver.

HORSE-TIDSEL

(*Cirsium vulgare*)

Horse-tidsel er en stor tidsel, der kan blive op til 1,8 m høj. Den er nem at kende fra andre tidsler på grund af dens størrelse og meget lange gule torne på bladspidserne. Bladene er hvidfildede på undersiden. Oversiden er mere grågrøn med stive hår som stænglen. Blomsterkurven er op til 4 cm bred, og sidder for enden af stænglerne. Blomsterbladene i blomsten er lyserød til lilla.

LIVSCYKLUS

Horse-tidsel er en 2-årig urt.

Første år

- Efter frøet har spiret vokser en grågrøn, stikkende bladkrans frem med en kraftig pælerod.

Andet år

- Fra bladkransen skyder stænglerne op med kurvene for enden.
- Blomsterne blomstrer i juli og august, hvor de tiltrækker en lang række insekter.
- I sensommeren er tidslens frugter klar (bittesmå nødder med lange fjerformede fnok). De spredes med vinden.

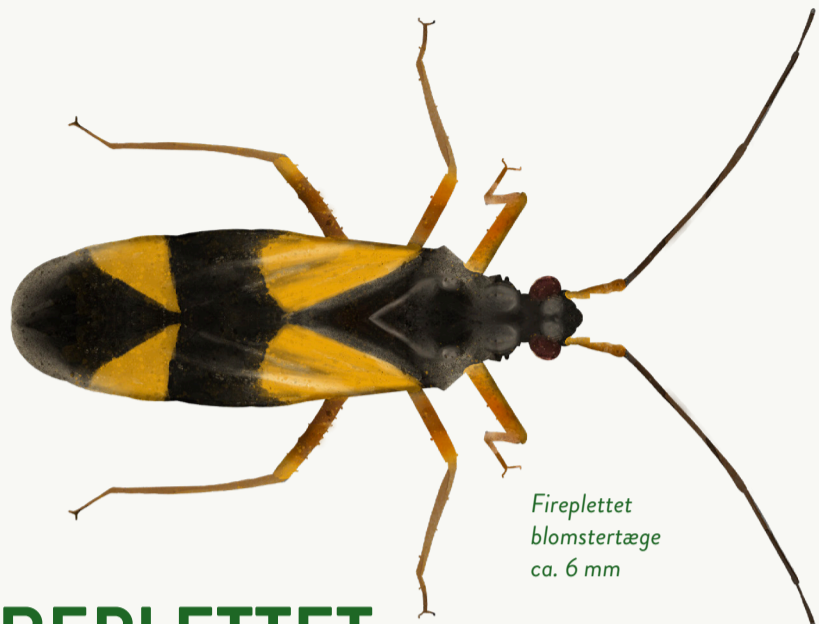

Et kobberguldbasse-liv

1. Den voksne guldbasse kommer på vingerne fra starten af maj, hvor den lever af blomsternes støvdragere.
2. Efter parring graver hunnen sig ind i en af de røde skovmyrers tuer og lægger sine æg. Dens store panser gør den ustoppelig for myrerne.
3. Når ægget klækker, bliver larven i tuen, hvor den spiser myrernes skrald hen over vinteren. Det kan godt tage mere end en vinter for larven at spise sig stor nok.
4. I slutningen af marts spinder den en kokon (hylster) og forpupper sig nede i tuen.
5. Når forvandlingen er fuldstændig, graver den voksne kobberguldbasse sig ud af myretuen.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

FIREPLETTET BLOMSTERTÆGE OG STILKEG

Firepletlet blomstertæge ca. 6 mm

FIREPLETTET BLOMSTERTÆGE

(*Dryophilocoris flavoquadrimaculatus*)

Firepletlet blomstertæge er en mindre og letgenkendelig blomstertæge på 6-6,6 mm. Dens latinske artsnavn *flavoquadrimaculatus* betyder »med de fire gule pletter«. Den lever i skovbryn, skovlysninger og i parker med gamle egetræer. I Danmark er der 213 arter af blomstertæger.

KENDETEGN

- **Voksen:** Hanner og hunner ligner hinanden. De er sorte med 4 tydelige orangegule pletter på dækvingerne. De har 2 mindre pletter helt yderst på spidsen. Hos unge individer kan pletterne være mere hvidgule.
- **Nymfer** (stadiet efter æg): De har 4 nymfestadier. Nymferne ligner i begyndelsen bladlus og er spraglede i farverne. De veksler mellem gul, grøn og brun.

FORVEKSLING

De unge kan forveksles med parpletlet blomstertæge og kuglehovedet blomstertæge, men deres pletter er mere hvid/brungule end orange. Nymfen ligner ikke andre arter.

Stilkeg, kvist med agern

STILKEG

(*Quercus robur*)

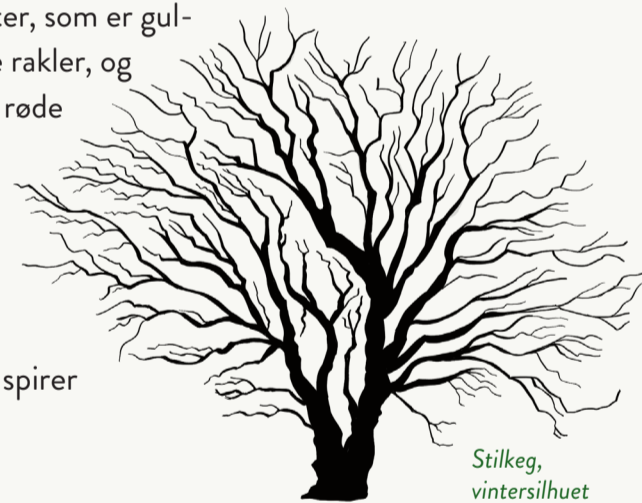
Stilkeg er en af de seks egetræ-arter, der vokser i Danmark. Stilkegen kan blive op til 35 m højt og hovedtræet 500 år. Da sideskud på stammen kan danne nye kroner, kan selve træet blive mere end 1.500 år.

De to vilde arter af eg, stilkeg og vintereg, har glatte blade, uregelmæssige med 3-5 lapper i hver side. Stilkegen kan kendes ved, at skålen, agernet sidder i, har en lang stilk i modsætning til vintereg, hvor stilken er kort.

Det er giftigt for mennesker at spise større mængder af agern.

LIVSCYKLUS

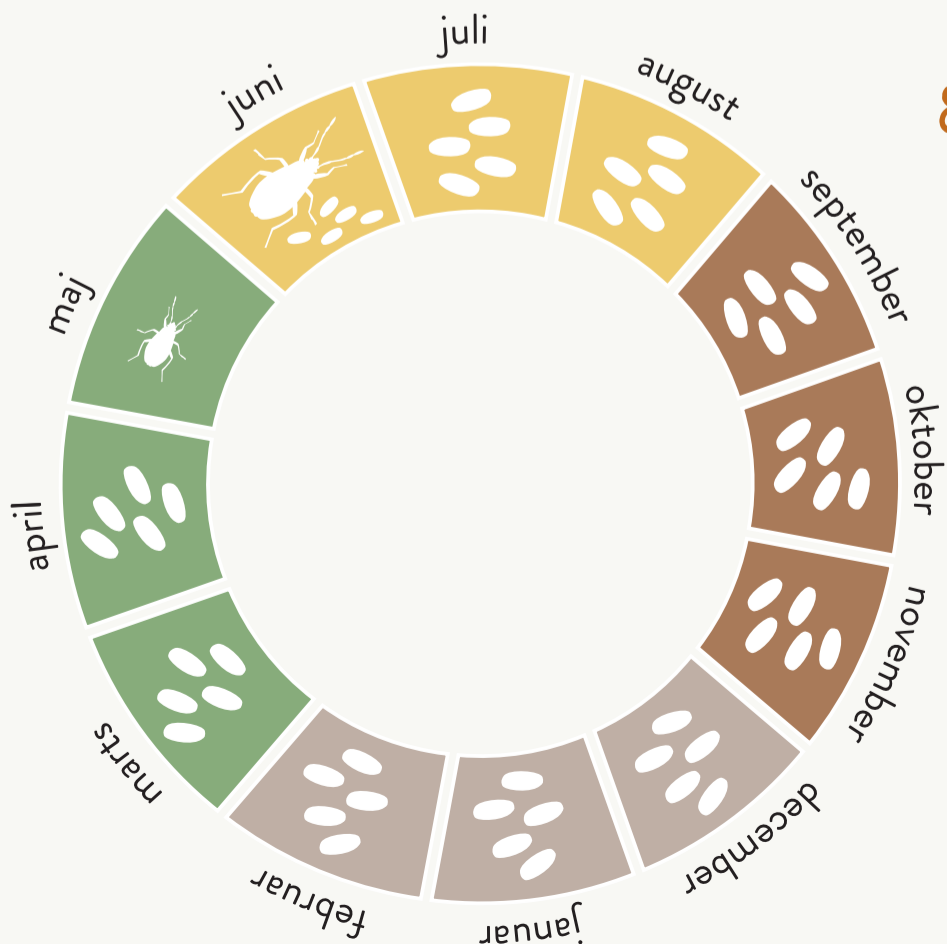
- Stilkeg springer ud i slutningen af maj og kan sætte blade 3 gange i løbet af sæsonen.
- Træet blomstrer først, når det er mere end 40 år gammelt.
- Egen har både hanblomster, som er gulgrønne og sidder på lange rakler, og hunblomster, der er små, røde og svære at se.
- Blomsterne bestøves ved hjælp af vinden.
- De befrugtede hunblomster bliver til agern.
- Agern falder af træet og spirer på jorden under træet.

Stilkeg, vintersilhuet

Et firepletlet blomstertæge-liv

1. I midten af maj kommer nymferne frem. De gennemgår hurtigt de 4 nymfestadier.
2. I slutningen af maj ses de første voksne individer.
3. I juni parrer de sig, lægger æg og dør. De lever af plantesaft.
4. Æggene overvintrer til næste år.
5. Æggene klækker i maj, og nymferne forlader deres æg. I modsætning til mange andre insekter går tæger direkte fra æg til nymfe til voksen uden larve- eller puppestadie.

TO ARTER, DER HØRER SAMMEN:

BLÅHATJORDBI OG BLÅHAT

Blåhatjordbi, 13-16 mm

Den sjældne blåhathvepsebi er redeparasit hos blåhatjordbi, som bliver snydt til at opfostre hvepsebien.

BLÅHATJORDBI

(*Andrena hattorfiana*)

Blåhatjordbi er en stor bi på 13-16 mm. Det er en kræsen bi, der kun søger pollen fra planter i karteblollefamilien og særligt fra planten blåhat. Det er en jordbi, der graver sin rede i tør og sammenpresset jord skjult under lav vegetation. I Danmark er blåhatjordbi ikke sjælden, men det er den internationalt, og derfor skal vi passe på den.

KENDETEGN

- **Hun:** De to første bagkropsled er rødlige, og har typisk en sort plet på siden. De andre kropsled er sorte. Det sidste kropsled ser rødgult ud på grund af behåringen. Hun har store lyserøde pollenkurve på bagbenene.
- **Han:** Er lidt mindre end hunnen. Bagkroppen er helt sort. Han har et hvidt mundskjold (der hvor følehornene sidder).

FORVEKSLING

Kan forveksles med andre jordbier. Blåhatjordbi er dog større end andre jordbier. Hunnens pollenbukser er karakteristiske for blåhatjordbien, det samme er hannens hvide mundskjold.

BLÅHAT

(*Knautia arvensis*)

Blåhat er 30-80 cm høj og har blåviolette blomster for enden af stænglen. Stænglen er opret med stive hår. Bladene ved jorden er grågrønne med bløde hår. Bladene på stænglen er tandede. Blåhat har en kraftig pælerod. Urten er almindelig i Danmark, og ses, hvor der er tørt, relativt nærrigsfattigt og solrigt. Den er god til buketter og nem at have i sin have.

LIVSCYKLUS

Blåhat er en flerårig urt.

Første år:

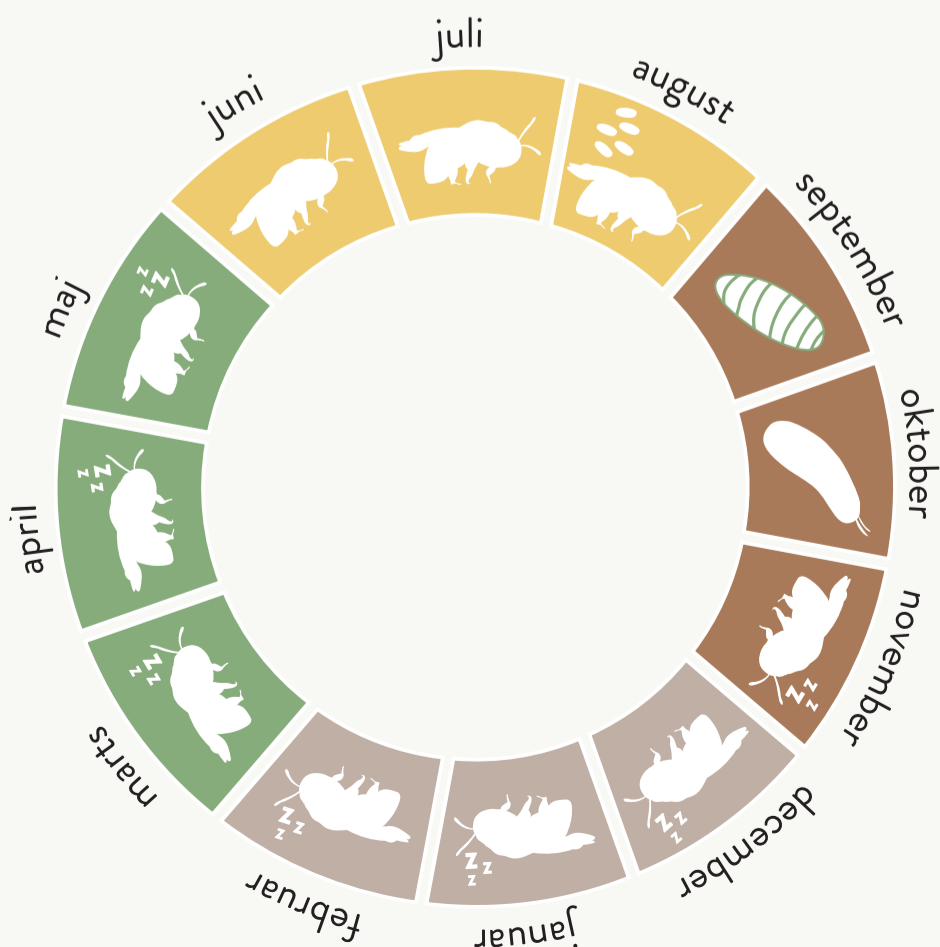
- Urten danner en krans af blade, men sætter ingen blomst.

Andet år:

- Planten blomstrer fra juni til september (hvis de visne blomster fjernes, kommer der nye blomster)
- Blåhat spreder sig ved frø ved hjælp fra myrer.
- Frøet har et myrelegeme, der er fyldt med fedtstof og protein.
- Myrerne tager frøet med hjem, og fodrer deres larver med det.
- Resterne bringes ud af tuen, og havner i myrernes affaldsdepot, hvor det kan spire.

Blåhat

Et blåhatjordbi-liv

1. Den voksne blåhatjordbi er aktiv fra starten af juni til midten af august samtidig med, at blåhat blomstrer.
2. Hannen kommer først frem og flyver rundt. Herefter kommer hunnen. Efter parringen dør hannen.
3. Hunnen bygger reder i jorden i 20-30 cm's dybde med 4-6 gange. Heri bygger hun små celler, hvor hun lægger æggene og bibrødet (madpakken til larverne). Efter æglægningen dør hunnen.
4. Æggene klækkes, og larven spiser bibrødet om efteråret. Så spinder den en kokon (et hylster) i sin celle.
5. Forpupningen sker under jorden om efteråret, hvorefter de overvintrer i reden som enten puppe eller voksen.